

ženski pokret
женску покрет.
žensko gibanje.

366/42

ЖЕНСКИ ПОКРЕТ

СВЕСКА 1 и 2 — ЈАНУАР И ФЕБРУАР — ГОДИНА V (1924)

Уредник, МИЛЕВА МИЛОЈЕВИЋ

САДРЖАЈ:

- 1 ЖЕНЕ У ЕУРИПИДОВИМ ТРАГЕДИ-
ЈАМА Dr. Ксенија Ашанасијевић
- 12 ЗА MIR IN SVOBODO Vera Albrechtova
- 18 ЖЕНА У ТРГОВИНИ Бранислав Б. Тодоровић
- 29 ХЕЛЕНЕ ЛАНГЕ И НЕМАЧКО УДРУ-
ЖЕЊЕ НАСТАВНИЦА Љубица С. Јанковић
- 45 DUŽNOSTI BEZ PRAVA Lucija Persol-i-Miškulic
- 48 ЗА СЛОБОДУ МУСЛИМАНСКЕ ЖЕНЕ Соња Фешер-Ћук
- 51 ЖЕНЕ И ИЗБОРИ У ЕНГЛЕСКОЈ . М. Шипшанк
- 53 ИЗВЕШТАЈ РАДА ОРГАНИЗАЦИЈЕ
УЧИТЕЉИЦА И ЗАБАВИЉА . Савка Радичевићева
- 61 IZVEŠTAJ OD RADU „DRUŠTVA UČITE-
LJIC MEŠČANSKIH IN OSNOVNIH
ŠOL, UČITELJIC ŽENSKIH ROČ-
NIH DEL IN OTROŠKIH VRTNA-
RIC“ V MARIBORU Marija Godec
- 64 БЕЛЕШКЕ
- 68 ПИСМО Милица Костић
- 69 КУД БИЛО ЗОВЕ Нада Јовановић
- 69 ЛИСТ др Јулка Хлапец--Ђорђевић
- 72 ЕВАДНА Сара Гранд
- 76 ИЗ ГЛАДНЕ ДАЛМАЦИЈЕ Милица Костић
- 80 ИЗ КЊИЖЕВНОСТИ Милица Костић

ЦЕНА 10 ДИН.

ЖЕНСКИ ПОКРЕТ

СВЕСКА 1 и 2 — ЈАНУАР И ФЕБРУАР — ГОД. V (1924)

ЖЕНЕ У ЕУРИПИДОВИМ ТРАГЕДИЈАМА

Грчку трагедију скинуо је са идеалних висина, где су је побожно поставили Есхил и Софокле, и ставио је у живот најмлађи од трагичара, Еурипид (480—405 пре Хр.), познавалац беседништва и филозофије, ђак Анаксагоре, Протагоре и Продика, и пријатељ Сократа (од њих је примио суптилност софистичку и ироничну аргументацију), песник од великога духа и фантазије. Еурипид је реалиста, скоро натуралиста; његове особе нису више инкарнације високих моралних и религиозних идеја, него су прави смртни, грешни људи, сложених душевних стања. Сам Софокле формулисао је разлику између себе и Еурипида: „Ја представљам људе онакве какви треба да буду, а Еурипид их представља онакве какви јесу.“ Трагедије Есхилове су религиозне, Софоклове су идеалне, Еурипидове су људске. Творац „*drame à thèse*“, Еурипид узима за своје трагедије митолошке мотиве, али их произвољно искоришћује и преиначује. И ако је композиција Еурипидових трагедија по некад слаба, а јединство радње неспроведено, и ако његове личности често декламују натегнуте и депласиране философске тираде „као да долазе право са часа од Анаксагоре или Сократа“, Еурипид је суверени познавалац човека од крви и меса. У место да приписује човеку божанске побуде и квалитете, он у њему проналази сличност са животињама. Еурипидове људе не води и не упропашћује слепа нужност или воља богова, него њихове страсти.

Несравњиво бољи тумач људске душе, са свима њеним понорима, него ранији трагичари, Еурипид анализира човека са утанчаношћу једнога психолога од интуиције.

Грк из скептичног доба пелопонеских ратова, Еурипида интересују сви културни проблеми, па и проблем жене. У 19 заосталих његових трагедија наилазимо на поворку живих, природних жена, међу којима има неколико нарочито снажно изрезаних:

све оне пате, мрзе, воде и сагоревају од људских осећања, на која је са највећим презрењем гледао Есхил.

Али и ако је Еурипид први поставио питање о еманципацији жена, за њега се дуго сматрало да им је непријатељ. Постоји прича да су македонске жене растргле Еурипида, као баханткиње Орфеја, кад је дошао у Македонију, због увреда што је у својој поезији нанео женском роду (у ствари песника су растргли пси, кад је шетао по једноме пустом пољу).

Еурипид се женио два пута, оба пута несрећно; отуда је створено уверење да он мора бити противник жена. Сем тога, Аристофан га је ставио као „мизогина“ на сцену у комедији *Θεσμφορίαζουσαι*. Али мишљења што Аристофан меће у уста Еурипиду нису аутентична, и Крист је брзоплето у „Историји грчке књижевности“ прогласио Еурипида за мизогина, заведен и неким ставовима самога песника, у којима се неповољно о жени говори, а који одговарају ситуацији. Виламовац је успешно побио то мишљење, и пронашао да је Еурипид први увео у поезију моралне конфликте што постају због разлике полова.

Тобожњи мизогин створио је чисте фигуре Поликсене, Макарије и Ифигеније, узвишене мајке, супруге и сестре, Андромаху Алкестиду, Електру. Еротичан елеменат, редак и узгредан код Софокла, добија код Еурипида често централно место. У помамним, патолошким страстима Федре и Медеје што пустоше срца, живо је рашчланио Еурипид примамљивост жеље, парализу воље и опијеност чула.

Галерија Еурипидових жена богатија је но Есхилова и Софоклова заједно, обојенија је и ближа нама.

У *Алкестиди* (*Ἄλκηστις*) изнет је тип верне супруге. Наклоношћу Аполоновом добио је Адмет, ферески краљ, обећање да може избећи смрт, ако неко пристане да умре за њега. И стари родитељи, и пријатељи, одбили су да се жртвују за Адмета; само његова жена Алкестиди понудила је се да оде у смрт место мужа. Дошао је дан кад Алкестиди треба да сиђе у подземни свет. Хор старца говори робињи што, сва у сузама, излази из куће: „Њу чека најславнија смрт; она је најплеменитија жена под сунцем.“ А робиња примећује: „Како би могла да се боље покаже одача супругу, него кад пристаје да умре за њега?“ При свем том што је готова да се жртвује, млада жена се плаши смрти. „Зар не видиш да ме одвлаче?“ каже она мужу. „Одвлаче ме у брзавиште мртвих... И то чини једно крилато чудовиште, чије очи, под густим обрвама, бацају на мене суморне погледе...

Хадес је ту, и ноћне сенке шире се по мојим очима. Децо моја, драга децо моја, ви немате, не, ви немате више мајке. Збогом, децо моја, уживајте у светлости дана.“ Али Херкул отима од смрти Алкестиду, чија оданост и самопрегорење јако контрастирају са Адметовом саможивошћу.

Традиционални карактер Андромaxe (Ἀνδρομάχη) код Хомера, Вергилија и Расина јесте супружанска и материнска љубав. Еурипид описује само њену материнску љубав. Удовица Хекторова постала је робиња Неоптолема, Ахиловог сина, и родила му је сина Молоса. Гоњена у Неоптолемовом осутству мржњом и љубомором његове законите жене Хермионе, она доводи сина на сигурно место, у светилиште Тетидино. Хермиона, кћи лепе Јелене, хоће да убије Андромаху, а њен отац Менелај помаже је у тој намери. Андромаха шаље робињу да моли за помоћ Пелеја, краља Фарзале. Робиња се устеже: задржаће се дуго, а то ће изазвати сумњу. „Наћи ћеш већ изговор, — та зар ниси жена?“ — храбри је Андромаха.

Суревњива Хермиона уображава да ће је робиња Андромаха изагнати из палате и заузети њено место, јер, као све азијске жене, зна вештину како ће је начинити мрском мужу. Рационалним и убедљивим разлозима уверава је Андромаха да не зна никакве чаролије, него да се њена попустљивост допада Неоптолему. „А ти, чим се мало наљутиш, величаш Лакедемон, а грдиш Сцирос; ти уживаш да истичеш како си богата међу сиромасима, и како је Менелај изнад Ахила: ето, због тога си мрска своме мужу. Ма какве да су мужевљеве погрешке, жена треба да му угађа, а не да увек тражи повода за свађу...“ Обесна Хермиона прети Андромахи да ће запалити храм, па ће ова издахнути у боловима од опекотина. Поражена толиком бездушносту, изриче Андромаха један суд о женама, који заступници мишљења да је Еурипид мрзио жене увек цитирају: „Зашто су људи научили да се лече од уједа змија, а од овог бића штетнијег него што су гуја и ватра, од пакосне жене, нико није пронашао лек? Колико је истина да смо ми најгора несрећа за људе!“

Пелеј заштићује Андромаху и њено дете. Хермиону сад мучи кајање, а и боји се мужа. Дојкиња је разложно теши: „О, дете моје, ја нисам одобрила твој претерани бес и мржњу према Тројанци, али исто тако сад не одобравам твој претерани ужас.“ У наступу гриже савести Хермиона се жали да су рђаве жене изазвале у њој завист и мржњу према Андромахи, и изводи до-

бар закључак да ни један човек не треба да дозволи својој жени општење са другим женама, јер од тих посета увек произађе нека невоља.

Хермиона, недоследна у мржњи, наизменично демонска и слабодушна, непријатна је поред Андромаче, мајке пуне пожртвовања и благости.

И *Хекаба* (Ἑκάβη) је трагедија болова једне мајке. Хекаба, жена Пријамова, налази се у логору заробљеница на обалама трачког Херсонеза, где је задржала грчку флоту при повратку из Троје Ахилова сен. Те ноћи Хекаба је снила ужасне снове, и предосећа несрећу у једној дивној ламентацији: „Кћери моје“, каже она заробљеницама, „изведите стару Хекабу пред овај шатор; водите и придржавајте вашу другарицу у ропству, која је била ваша краљица. Помозите ми! носите, водите, подупирите моје тело, узмите ме за старачку руку... Даље од мене ноћна страховита визија, у којој сам у сну познала мога сина што је побегао у Тракију, и моју драгу кћер Поликсену... Реците ми, Тројанке, где могу да чујем пророчке гласове Хеленоса или Касандре, да ми они протумаче моје снове.“

У главном скупу Грка одлучено је да се Хекабина кћи Поликсена принесе на жртву. Млада девојка радо пристаје да умре, али стрепи како ће њена мати издржати и тај удар. „Твој живот ми, несрећна мајко, изазива сузе и горка јадиковања; ја не жалим свој живот, пун увреде и срамоте, умрети је срећа за мене.“ Понссита Поликсена захтева од мајке да не моли Улису за милост. „Шта да кажем од твоје стране Хектору и твом старом супругу?“ пита она, а Хекаба одговара: „Кажи да сам најнесрећнија од свих жена“. Хекабино очајање раскрављује причање да је Поликсена неустрашиво умрла, „лепа као статуа.“

Робиња одлази на реку по воду, да се окупа тело Поликсенино, и на обали налази леш Полидора, најмлађег сина Пријама и Хекабе, кога је после пропасти Троје мучки убио његов домаћин, Трачанин Полиместор. Хекаба преклиње Агамемнона љубављу своје кћери Касандре да се освети перфидноме домаћину, али се он устеже. Онда се Хекаба решава да сама сврши освету. Намамљује Полиместра и његову децу благом што је донела из Троје, и помогнута Тројанкима ископа му очи, а децу убије. Слепљени Полиместор прориче Хекаби да ће бити претворена у пса ватренога погледа. Овом метаморфозом дат је израз избезумљеном болу очајне мајке.

И у *Тројанкама* (Τροιάδες), где је изнет низ трагичних

сцена о заузећу и пропасти Троје, о ужасима рата, свирепости победника и очајању побеђених, опет се Еурипид враћа на познате јунакиње.

Троја је у пламену. У једном логору скупљене су све заробљенице, намењене војама; са њима је затворена и Хекаба. Она лежи на земљи, пред логором, косу је исекла, и нариче. „Ми нисмо више у Троји, ми не владамо више Тројом...“ Гласник Талтхибиос јавља јој да је она додељена Улису, да ће Андромаха пратити Неоптолема, а да ће Касандра припасти Агамемнону, али не сме да јој призна како је Поликсена принета на жртву на Ахиловоме гробу. Наилази Касандра, и прориче да ће и она и Агамемнон бити убијени, чим се врате у Грчку. И Еурипидова Касандра је божанством надахнута сибила; у пророчкој екстази она говори: „Дигните, приближите буктињу, осветлите ми пут! Посматрам свети обред, и осветљавам онај божји храм. Химене, о краљу Хименеју! Здраво! Здраво! Нека је срећан супруг, нека сам срећна и ја, супруга, што ћу се у Аргосу сјединити са крви краљева... Да, бедниче, ти ћеш бити бедно сахрањен у сред ноћне таме, а не при дневној светлости, ти који сп уживао тако сјајну судбину, ти заповедниче Грка! А моје мртво тело, бачено наго у долине заливене водом бујица, остаће да лежи крај брачнога гроба, и дивље животиње растрзаће леш свештенице Аполонове...“

Андромаха долази на колима; на грудима носи свога и Хекторовога сина Астианакса. Саопштава Хекаби да је Поликсена жртвована. „Видела сам је својим очима, и сишла сам са ових кола да је покријем велом, и да оплачем њено мртво тело.“ У томе Талтхибиос јавља Андромахи да је скуп Грка решио да се принесе на жртву њен син; он ће бити бачен са кула тројанских. У пароксизму бола виче Андромаха: „Нека си проклета ти, чије лепе очи, — о срамоте! — посејаше пропаст у племенитим пољима Фригије! Па лепо, узмите ово дете! Носите га, баците га, ако вам се тако прохтело, нахраните се његовим месом!... Сакривите мене, несрећницу, баците ме на дно лађе.“ А хор додаје „Несрећна Троја! Колико је жртава изазвала једна жена и њена гнусна љубав.“

Док Хекабу одводе у ропство, Пергам се руши. А хор завршава: „Ах, несрећна вароши! Хајдемо! управимо кораке према грчким лађама.“ И поворка сломљених матера и угучених жена губи се.

Трагедија *Хераклиде* (*Ἡρακλῆϊδα*) садржи две израђене женске личности. Прва је Макарија, кћи Херкулова и Дејанирина.

Она је чула да богови траже жртву једне девојке, па да осигурају спас Херкулове деце и победу Грчке у борби против непријатељског Еуристија, и вољно хоће да она буде жртва, као Антигона, Поликсена и Ифигенија. Племенито узвикује: „Овај живот припада вама, ја вам га својевољно дајем, неприсиљена на то... Није ми стало до живота: нашла сам најбољи начин да из њега часно изађем.“ Моли само једно: на име дозволу од краља „да умре далеко од погледа људи, међу женама“. Атички краљ Демофан назива је „најхрабријом од свих жена.“

Друга жена у овој трагедији, неустрашива Херкулова мати Алкмена, предано чува унуке, али показује неублажљиву свирепост према побеђеном Еуристију. Један атински закон забрањује да се убије непријатељ ухваћен жив у борби. Али Алкмена зна начин да непријатеља убије, а да при томе не дође у конфликт са законом. „Ништа простије; ја ћу га убити, па ћу после дати његов леш пријатељима, кад дођу да га траже. Тако, у односу на његово тело, нећу се огрешити о закон, а убићу га, и осветићу му се,“ — каже неумољива старица.

У својој савршеној трагедији, *Ифигенија у Аулиди* (Ἰφιγένεια ἢ εἰς Ἀυλίδι) Еурипид је од Ифигеније начинио херојску девојку што драговољно иде у смрт, ради спаса и славе Грчке.

Агамемнон је у незнању убио Артемидину кошту. Богиња се због тога разгневила, и не допушта да се флота крене. Умиљостивиће се тек кад јој буде принета на жртву Агамемнонова кћи Ифигенија. И Агамемнон шаље жену да доведе кћер, тобож да се уда за Ахила. Клитемнестра дознаје од старог слуге шта чека њену кћер; поражена, захтева она од Агамемнона да одустане од своје одлуке. И Ифигенији се не умире. „Не терај ме пре времена у смрт: светлост је тако пријатна! Не приморавaj ме да видим подземну таму... Какве везе имам ја са љубављу Париса и Јелене? И зар зато што је Парис дошао у Грчку да умрем ја, оче мој?...“ Али у Ифигенији најзад преовлађује свест да ће бити спаситељка Грчке над жељом за животом: преображена религиским и патриотским ентузијазмом, пристаје она да се потчини вољи богиње. „У мене сва моћна Грчка упира поглед у овоме тренутку: од мене зависи да флота пође, да Троја буде разрушена... Играјте око храма, око олтара, у част подземне и срећне Артемиде: пошто је то потребно, ја се жртвујем, ја дајем своју крв, да збришем пророштво.“ Аристотелу се није допала та несталност карактера, али моменат колебања Ифигенијиног значи да је она била људска фигура.

И на олтару остаје Ифигенија храбра; забрањује да се ставља на њу рука, јер ће храбро „у тишини пружити своје грло.“ Али у тренутку кад је требала да буде убијена, Артемида ју је у облаку однела у свој храм у Тауриди, а на место ње на олтару оставила кошту.

Трагедија *Ифигенија у Тауриди* (Ἰφιγένεια ἢ ἐν Ταύροις) говори о даљој судбини Ифигенијиној. Артемида је начинила грчку девојку свештеницом свога варварског култа. Смео дух Ифигенија оштро критикује тај кржави култ. Она је имала једну чудну визију, коју казује сунцу; по њој верује да јој је умро брат Орест. Улази у храм, да принесе Оресту погребне жртве, а баш у том искрцава се на обалу Орест, који је са Пиладом дошао у Тауриду да украде статуу Артемидину, јер ће се, према пророштву, на тај начин очистити од греха што је убио мајку. Ифигенија, са хором робинја, јадикује за братом, и залива земљу водом, млеком, вином и медом. Заједно са братовљевом, оплакује она и своју судбину. „Гост овог негостољубивог мора, ја живим на његовим обалама без мужа и деце, без отаџбине и без пријатеља, ја коју су некад просиоци из целе Грчке долазили да траже за жену. Не певам више Хери, богињи Аргоса, не везем више на платну слике атинске Паладе и титана, него просипам по олтарима, и авај! не при звуцима лире, крв странаца, што буде у мени сажалење сузама и крицима.“

Међутим Ореста и Пилада ухвате, и краљ их шаље свештеници, да буду заклани и принети на жртву. Посечена слутњом да је Орест умро, Ифигенија више нема милости ни спрам кога. „О јадно моје срце, до овога тренутка ти си било благо и милосрдно према странцима... Али сад, кад је сан у мени изазвао бол и стрепњу да Орест више није жив, ви што долазите на ову обалу, ма ко да сте, наћи ћете у мени само мржњу.“ Али и поред свирепе одлуке, у њој се буди сажалење. У једној врло драматичној сцени Ифигенија дознаје од Ореста за смрт Агамемнона и за убиство Клитемнестре. Она га журно пита о Оресту, и кад чује да је он жив, узвикује: „Збогом, збогом, варљиви снови! Ви сте само илузија!“ Хоће да пошаље по Пиладу писмо брату у Грчку, а Орест ће остати да буде принет на жртву. Ради сваке евентуалности, Ифигенија казује Пиладу садржину писма; на тај начин му открива ко је она. Драмско упознавање брата и сестре сматра Аристотело као првокласно. Неспособна да толику срећу прими, Ифигенија говори: „Како да верујем у толику срећу, драге другарице? Страх ме је да се

мој брат не измакне из мојих руку, и да се не изгуби у ваздуху, као сенка.“

Интервенцијом Паладе Атине брат и сестра, заједно са Артемидином статуом, срећно се враћају у отаџбину.

Еурипид је достигао хармонично достојанство једнога Софокла стварањем свете девојке Ифигеније, коју ће после њега обесмртити и Гете.

У *Јелени* (Ἑλένη) Еурипид је из жеље да, после Стезихора, рехабилитира врлину лепе Јелене, приказао нову, мало митолошку, али врло интересантну Јелену. Еурипид је познавао легенду о Јелени, чији се трагови налазе још у Хомеру, а коју су мемфиски свештеници саопштили Херодоту. По њој, Јелена је била одведена у Египат, и тамо остала за време тројанског рата. А Хера, наљућена што је Парис пресудио да је Афродита лепша од ње, начинила је од етра фантом Јеленин, и дала га је Парису.

Јелена не напушта гроб свога заштитника краља Протеја, чији син хоће да је узме за жену. Од Теукера дознаје да је се њена мати Леда обесила због срамоте своје кћери, да је Троја уништена, а Менелај умро, и да је велика срамота везана за њено име. Она проклиње своју лепоту, узрок толиких пометња. „О, нека се небо смилује, да се ова лепота збрише, као боја са слике, и да се уместо ње на моме лицу појави ружноћа... Друге жене су срећне због своје лепоте, а мене је моја упропастила.“ Менелај, у ствари жив, долази и уверава се да је његова жена потпуно невинна, да је сву забуну и несрећу око једног фантома проузроковала сујетна богиња. Полази му за руком да са Јеленом побегне у Грчку.

Свежа трагедија *Ион* (Ἴων), коју је као „Аполониду“ пре- радио Леконт де Лил, изражава у јаким линијама револт једне увређене жене.

Принцеза Креуза има сина од Аполона. Дете, које је она оставила у једној пећини, пренео је Меркур у Делфе, и ставио у службу Аполону. Креуза се, после тога, удала за краља Ксутоса, али са њиме није имала деце. У Делфима, где је дошла са мужем да питају пророштво хоће ли у опште имати деце, Креуза се страховито побуни против судбине, против Аполона, и против свога мужа, јер је из одговора пророштва изашло да Ксутос има сина. Распаљена болом, она трагичним акцентима оптужује бестиднога Бога. „Како смо ми жене несрећне! О злочини богова! Авај! на кога судију да се обратим, кад су богови наши госпо-

дари, а чине нас жртвама своје неправде?.. Авај! авај! Наше несрећно дете није више живо, тице грабљивице су га растргле, оно је постало њихова храна! А твоја лира се разлеже, ти певаш пеане! Чуј ме, теби говорим, теби сине Латонин, што седиш на златном престолу, у центру земље, и делиш пророчанства смртним људима: нека глас мој допре до твојих ушију! Ах, подли заводнице, ти ништа ниси дуговао моме мужу, а дао си му сина, а моје дете, које је и твоје, растргли су орлови: оно је ишчезло заједно са повојем у који га је завила његова мати.“ И огорчена мати покушава да отрује Иона, своје рођено дете, јер је у заблуди да је то син њенога мужа. После интересантног заплета Креуза дознаје да је Ион њен син, и блажена захваљује Зевсу. „Ова врата светилишта и ово пророштво бога изазивали су мало час моје сузе, а сад се смеју на мене.“ По савету Артемидином Креуза одржава Ксутоса у илузији да је Ион његов син, и тако су сви срећни.

У својој јеткости показала је Креуза револуционарну снагу, припитомљену правилним расплетом њене судбине.

У *Хиполићу* (*Ἰππολύτος*) дао је Еурипид једну безнадно заљубљену жену, коју ће још дуго после њега трагичари обрађивати.

Син Тезејев наљутио је чедношћу Афродиту, и она, из освете, учини да се његова маћија Федра заљуби у њега. И ако само орује немирне Афродите, Федра је једна од најмаркантнијих и најуспелијих Еурипидових креација.

Већ је три дана како је се Федра затворила у палату: лежи на кревету, плаву своју косу завила је велом, и ништа не једе. Изводи је дојкиња, сасвим обеснажену. „Придржите ме, дигните ми главу: сваки је делић мога тела изломљен. Жене придржите моје лепе руке. Како ми је тежак овај вео! Скине га, нека ми вितिце падну на рамена,“ говори болна жена. На запрепашћеност дојкињину долази себи. „Шта сам учинила, несрећница? Где сам пустила да ми залута разум? Ја сам га изгубила. Подлежем, погођена неким божанством. Авај, авај, како сам несрећна! Дојкињо, стави ми вео на лице: стид ме је од мојих речи. Сакри ме: сузе ми теку из очију, а чело ми је поцрвенило.“ „Шта је то што смртни људи називају љубављу?“ — пита дојкињу. „То је оно што је најслађе, дете моје, и у исто доба најгоре,“ одговара јој она. Федра, покошена тешком и несавладљивом страшћу, види само један начин да се ослободи бола: да што пре умре. Тако бар неће осрамотити мужа и децу. Из оланости, и мислећи да

ће олакшати Федри љубавне патње, дојкиња открива Хиполиту љубав његове маћије. Чисти младић је ван себе од гнева, и неће ни да зна за ту ствар.

Пре него што умре, Федра хоће да се освети Хиполиту за његову охолост и неосетљивост. Она се веша, али оставља Те-зеју писмо у коме наводи лажан узрок своје смрти, и баца сву кривицу на Хиполита. Тако Хиполит страда као жртва безумне страсти своје маћије и њене патолошке жудње да га казни што је без жеље изазвао њене патње.

Медеја (Μήδεια), кћи Анетеса, сина сунца и океаниде Ибије, чаробница из Колхиде, најјачи је и најразорнији женски карактер код Еурипида.

Пошто је чаролијама помогла своје мужу Јазону да над-влада све сметње за време аргонаутског похода, и да добије златно руно, Медеја неко време живи срећно у Коринту са Јазоном. Али Јазон јој је постао неверан; оженио је се принцем Глауком. Дојкиња описује стање изневерене жене. „Она, лежи и не једе ништа. Од кад је сазнала за Јазоново неверство, предала се болу и непрестано плаче. Не дижући чело, не скидајући поглед са земље, она слуша утехе пријатеља, слична стени или морском таласу... Медеја мрзи своју децу: она више не веселе њено срце. Стрепим да не смишља какав непредвиђени ударац. То је плаховита душа: она неће поднети ову неправду. Ја је познајем, и бојим је се.“

Роб педагог доводи децу из школе, и доноси дојкињи непријатне вести: чуо је да краљ Креон, отац Глаукин, хоће да изагна из Коринта Медеју и њену децу. Дојкиња налаже робу да води децу што даље од Медеје, јер је већ видела „како баца на њих дивљи поглед.“

Најзад се појављује и сама Медеја. То није више чаробница из Колхиде, ни храбра јунакиња из аргонаутског похода, него очајна, напуштена жена. Дојкиња очекује катастрофу. „Види се већ да ће Медеја просути, као бесну буру, овај облак жалби што се диже. Какав ли ће испад учинити та горда, неумољива душа, овамо растргнута болом?“ А Медеја, чија је се обманута љубав заледила у мржњу, смислила је како да се освети. „Авај! ја несрећница трпим и патим, и не могу да задржим крике мога бола. Проклета децо омрзнуте мајке, пропадните и њи са вашим оцем! Нека пропадне цела наша кућа!“ И непоколебљива у својој пакленој мржњи, Медеја успева да измоли од Креона још један дан бављења у Коринту.

Пошто је прешла све фазе буњења против Јазоновог поступка, чаробница поверава женама план за освету, Она ће послати супарници хаљину од најфиније материје, и златну круну, поклоне које је добила од свога деде Сунца: чим их Глаука метне, умреће у најгорим мукама од Медејиних отрова. Медеји није довољно ди уништи мрску жену; она ће убити и рођену децу, да раскине Јазоново срце, јер је у њој побеснела мржња заглушила материнску љубав. И Медеја зове Јазона. Пред њиме се чини као да се у интересу деце помирила са његовом женидбом, и пристала да оде у изгнанство. Али само жели да деца остану у Коринту. А да би задобила принцезу да измоли од оца милост за децу, Медеја ће их послати њој са поклонима.

Роб се враћа са децом, и саопштава Медеји да је принцеза била дирнута поклонима, и да деца могу остати у земљи. У Медеји се још једном бори материнска љубав са жудњом за осветом. „Нека се уздржи ко хоће од ове безбожне жртве, ја нећу пустити да ослаби моја рука... Стани, срце моје, стани, не довршавај. Остави твоју децу, поштеди их, несрећнице! Она ће те пратити у изгнанство, биће твоја радост!.. Не! тако ми демона осветника, тако ми паклених богова!.. Неминовно је потребно да она умру, а пошто је то потребно, ја ћу им дати смрт, као што сам им дала и живот.“

Неки антички критичари замерали су Еурипиду што је допустио да се Медеја разнежи на децу, пре но што их убија; на тај начин, мислили су они, демантован је њен карактер, који треба да је неосетљив за све друго, сем за љубомору и мржњу. Тако су, у осталом, представили Медеју Сенека и Корнеј. Међутим Еурипид је велики психолог, и зна да би било неприродно кад се људско биће у оваквој једној ситуацији не би ломило. Ову сцену приказали су многи сликари, стари и нови, од Тимократа до Делакроа и Фајербахa.

Медеја убија децу иза позорнице. Долеће Јазон, који је био сведок смрти Глауке и Креона. На глас о смрти деце хоће да уђе у палату, али се Медеја појављује у ваздуху, на колима у која су упрегнути крилати змајеви, држећи у рукама мртва тела своја два сина. Моменат је претерано језовит. Јазон је проклиње, а она му са демонским цинизмом одговара: „Називај ме сад како хоћеш, било лавицом или Сцилом, тим помором тиренског краја, шта ме се тиче? И ја сам нашла начин да ти раним срце.“ Језон је моли да му бар дâ дечија тела, да их сахрани, али Медеја му одговара да ће их она сама сахранити, својом рукџм.

„А ти се врати у палату, и сахрзни твоју младу жену.“ Исмевајући га до краја неумољиво, Медеја одлази на својим колима.

Отровна и деструктивна, Медеја личи на Хекабу по нечовечно и демонски смишљеној одмазди, само је много тврђа природа.

Несумњиво је, према овој изложби Еурипидових жена, да је се он, озбиљније но и један антички писац, заинтересовао женама, да је био сигуран познавалац њиховог менталитета, и да их је третирао тако, да се може прогласити за све друго пре но за женомрца.

Др. Ксенија Атанасијевић

ZA MIR IN SVOBODO

Internacionalna ženska liga za mir in svobodo ima danes že v 37 državah svoje podružnice in je ena izmed najagilnejših ženskih svetovnih organizacij. Njena predsednica, velika filantropinja Jane Addams, ustanoviteljica Hull Hausa v Chicagu, je predlagana za letošnjo mirovno Noblovo nagrado. Glavni sedež lige je v Ženevi. Ravno v današnjih dneh sovraštva in ščuvanja, ki se je po jedva končanem 5 letnem klanju, kakršnega ne pomni svet, razvilo do nečutenih dimenzij, naj žene-bolj kot kdaj poprejpodpirajo vsa stremljenja za odpravo nasilja, ki že stoletja z brutalnostjo zastuplja narode z besno mržnjo in ovira njih mirno rast in razvoj. Kdorkoli bo moralno ali gmotno podpiral delo mednarodne ženske lige, bo pripomogel k končnemu cilju medsobejnega razumevanja in bratstva narodov. Zakaj jasno je, da je žena mati, roditeljica, čuvarica domačega ognjišča, bolj nego mož, čigar element je v današnjem socialnem organizmu borba za obstanek, že po svoji prirodi v prvi vrsti poklicana, da iz vse svoje duše izpoveduje to najvišjo in najlemenitejšo misel, ki jo je zmožen človeški duh in ki so jo v svojih najboljših delih izpovedovali malone vsi najgenijalnejši pesniki in misleci, da omenim samo delo Leva Tolstega, in prekrasno razpravo najglobljega nemškega filozofa Imanuel Kanta „Zum ewigen Frieden“.

Danes se vodi politika nasilja. Nasilje pa rodi odpor, politika sile ni zmožna zravhati ne nacionalnih, ne socialnih krivic in diferenc. Treba je zrevolucionirati duhove vsega sveta, toda ne s nasiljem in sovraštvom, temveč potom organizacij in z ljubeznijo. Zato so se strnile žene vseh delov zemlje, da izvojujejo zatiranim narodom svobodo, ker brez nje ni miru. V

geslu „Nobene vojne več“ se bori liga za revizijo mirovnihi pogodbi, ki so jih zmagovalci diktirali premagancem, za pravično vrnitev okupiranega ozemlja, bori se proti vsemu zlu, ki bo človeštvo zavedlo v nove vojne, izvojevane s tehnično vedno popolnejšimi uničevalnimi sredstvi, ki bi ne mogle končati drugače, kot z uničenjem vseh dragocenih sadov človeške civilizacije in culture.

Ob priliki 9. obletenice izbruha svetovne vojne je liga izdala sledeči oklic:

„Danes je poteklo 9 let, odkar je zabranil izbruh svetovne vojne vsak resnični napredek; 9 let je že postavljeno vse ročno in duševno delo, vse sile strojev le v službo moritve, in duh uničevanja obvladuje ves svet. One žene, ki so se zavedale svoje odgovornosti, so v vsaki deželi protestirale proti temu blaznemu zapravljanju človeških moči, človeške energije in človeškega znanja; toda žal, da so bile povečini politično brezpravne, ko je bila pričela ta strahotna histerija in le počasi pridobivajo na materinskem uplivu, ki je potreben, da pride človeštvo v zopet v počest normalnega mišljenja in normalnih razmer.

Sedaj pa je prišel čas, da se vzbudi vsem ženam vsega sveta čut odgovornosti za strahovito katastrofo, ki preti, da uniči vesoljni svet. Vsaka izmed nas mora čutiti v sebi zvanje in mora biti toliko pogumna, da vedno in vedno nasprotuje vsaki poedini odredbi bojaželjne politike. Prišel je čas, ko moramo pričeti boj za življenje in razvoj, za bodočnost in srečo naše dece; prišel je čas, da zahievamo, da bo dobivala naša deca primerno vzgojo in da se bodo trošili državni dohodki za blaginjo ljudstva in njegov kulturni razvoj in ne za oboroževanje katerekoli vrste.

Za obnovo Evrope so potrebne vse delovne roke, tako, da se niti ena ne sme uporabljati, da bi nosila orožje. Znanje vseh učenjakov je treba postaviti v službo ljudskega zdravlja in ljudske vzgoje, tako, da ne bo imel niti eden časa, da bi iskal nova sredstva za uničevanje svojih bratov.

Učimo deco, prepričajmo svoje može in brate, da je prva dolžnost tako vsakega državljana, kakor tudi države, da se osredotočijo vse sile za vztrajno delo miru, ker le na ta način bo doseglo človeštvo lepšo bodočnost. — Geneva 29. julija 1923“.

Poleg tega oklica razpošilja liga drobno ilustrirano knjižico, v kateri govore številke o „blagoslovu“ svetovne vojne. Najstrašnejša bilanca minule svetovne vojne je: 10,000.000 mrtvih voja-

kov, 30,000.000 umrlih civilnih ljudi, 20,217.551 ranjenih vojakov, 300,000.000 stradajočih otrok 600,000.000 ljudi mrtvih od epidemij. Pod naslovom „Daj nam danes naš vsakdanji kruh“ so sledeče številke: 2,000.000 mož in žen hodi brez dela po cestah Velike Britanije, 941.389 mož in žen hodi po cestah brez dela v Nemčiji, 500.000 mož in žen hodi brez dela po cestah Italije, 4,000.000 mož in žen hodi po cestah zedinjenih držav Severne Amerike“. —

Da poglobi mednarodne vezi, prireja liga vsako leto takozvane „Poletne šole“. Take šole so bile dozlej leta 1921. v Salzburgu, 1922 v Luganu in Lauensteinu, in letos v avgustu prvič ua slavonskih tleh, v Podjebradu na Češkem, kjer si je nadela šola ime „Socijalni mir“. Povabilu so se odzvali svetovno znani pacifisti in pacifistke, ki so v izbranih predavanjih označili stremljenja in pota borcev po socijalnem miru. Tako je na pr. predaval zadnji Tolstojev osebni sekretar Bulgačov „O Tolstem in socijalnem miru“, francoski pisatelj Pierre Hamp „O časti delu“ Belgijc Dr. Helcroly „O bojnem instinktu v otroku“, znani pacifist Goldscheid iz Avstrije „O nasilju ali pacifizmu“, Anglež Wilton „O Guild socijalizmu“, Indijc Kalidas Nag, univerzitetni profesor iz Kalkute „O indijskih mislecih in socijalnem miru“, Američanka profesorica Scudder „Socijalni mir pri nekaterih ameriških poetih“, profesor praške univerze dr. Radl „O Helčickem“, jugoslovanski biskup, filozof Nikolaj Velimirovič „O kršanski ideji in miru“ itd. Vsa predavanja so se gibala na izredno visokom etičnem nivoju.

To leto je bil združen s šolo tudi kongres, ki si je stavil kot eno glavnih točk zaščito narodnih manjšin. Na to šolo je češka ženska liga pozvala tudi dve zastopnici Jugoslavije. Na žalost sem se temu kongresu odzvala edino jaz, dočim je bilo zastopanih 7 Bolgark, 9 Madžark, dalje številne delegatke iz Francije, Anglije, Amerike, Nemčije, Avstrije, Čehoslovaške, Norveške, Litvanske, Polske, Ukrajine, Španije, Grčije, Italije, Danske, Finske, Holandske in Indije. Vseh delegatk je bilo nad 120. Kako pogrešno je bilo ravno za nas, da ni prišla nobena Srbkinja na to zborovanje, boste uvideli, če Vam povem, da so prišle Bolgarke polne optožb, kjer so čitale iz neke očitno tendenciozno pisane brošure pred zbranimi zastopnicami vsega sveta o strašnem masakriranju Bolgarov s strani naše države. Na izvajanja z bolgarske strani sem često morala odločno protestirati. Zaposila sem od predsednice mednarodne ženske lige v

Haagu Miss Marshallove za njih poročilo, na katero skušam dobiti v domovini objektivne fakte, ki jih vpošljem Marshallovi, da jih predloži zvezi narodov, koje članica je.

27. avgusta se je sestavila „Commission de la ligue internationale pour la paix sociale pour l'ouest de l'Europe“, katero je otvorila sekretarka angleške lige in podpredsednica mednarodne ženske lige Miss Marshallova. Zbrala je podatke 12 držav z nad 100 milijonsko manjšino. Prišla je do zaključka, da je pri 25 milijonih manjšinsko vprašanje zelo preče. Ženska liga je pred pol leta poslala vsem komisijam za vzhodno evropski mir in sicer, bolgarski, čehoslovaški, italijanski, poljski, madjarski, avstrijski in ukrajinski vprašalne pole, tičoče se politične in gospodarske svobode manjšin. In zopet je bila Bolgarska tista država, koje manjšine so z vsem najbolj nezadovoljne. Miss Marshall je nato zahtevala, da se sestavi pri Zvezi narodov permanentna manjšinska komisija, da se vsi dogodki javno obravnavajo in da se manjšinom omogoči direktna pritožba na Zvezo narodov. Dasiravno so imele v to ligo dostop le izvoljene delegatkinje držav, kjer je liga že osnovana oziroma priglašena, je meni, kljub bolgarskemu in madžarskemu protestu, uspel sprejem vanjo. Na mojo izrečno željo pozvati k mojemu referatu o zatiranju naših manjšin v Italiji tudi italijansko delegatko g. Pugliese iz Neaplja, je odbor temu ugodil in na vse težke obtožbe jugoslovanske manjšine v Italiji ni videla gospa Pugliese drugega odgovora, kakor da jugoslovanska manjšina v Italiji sploh ne obstoji! Predavanje je bilo sprejeto z velikim zanimanjem in še večjim ogorčenjem. Prevedeno je bilo na tri jezike in so se izvajanja predložila potom Miss Marshallove glavni konferenci, ki je sledila koj na to v Dresdenú, kamor mi žal ni bilo mogoče slediti; tam naj bi se poročilo izročilo dvema italijanskima zastopnicama, članicama komisije za vzhodno evropski mir. Obljubilo se mi je, se za stvar najenergečnejše zainteresirati, ker je naravno, da agresivna politika italijanskih fašistov ne pripravlja baš ugodne poglage mirovnemu gibanju v Jugoslaviji. Eminentne važnosti so bile tudi brošure, ki mi jih je Jugoslovenska Matica stavila na raspolago, kajti neverjetna neorientacija, ravno glede reškega vprašanja, je bila tem potom odpravljena.

Komisija za vzhodno-evropski mir je bila torej osnovana in jaz sprejeta vanjo. Sestajala se bode vsakih 6 mesecev. Prvi sestanek je določen za Varšavo, a čez 6 mesecev v Londonu.

Da bi bila pri takšnih sestankih prisotnost Jugoslovank velikega pomena, tega ni potrebno posebej poudarjati, kajti ponovim naj le besede Miss Marsallove, ki mi je opetovano zatrejavalala, da je Jugoslavija pri Zvezi narodov zapisana kot ena najbolj šovinističnih, nazadnjaših in nasilnih držav.

Pa še Koroška! O manjšinah v Avstriji je poročala g. Hertzka z Dunaja, ki je mnogo delovala na to, da so se otvorile na Dunaju češke šole, (dozdaj jih imajo 11), za kar so ji Čehinje vedele veliko zahvalo. Kako je bila o naših koroških Slovencih informirana, kaže dejstvo, da je konstatirala na Koroškem 15.000 Slovencev z 8 šolami.

Naravno, sem morala na ta izvajanja zopet odločno protestirati, da se šteje naše ljudstvo po krivičnem plebiscitu in sicer samo v coni A, (B ni glasovala) in pa seveda tudi glede šolstva, ko imamo faktično le eno šolo in še to samo na papiru. Ker je ga. Hertzka pokazala resno, nepristransko tendenco ugotoviti resnico tudi glede zborovalnih, verskih, političnih in ekonomskih pravic slovenske manjšine na Koroškem in izrazila ponovno željo, dobiti na licu mesta osebne informacije, sem jo povabila priti v naše kraje in se informirati tudi z naše strani, kateremu vabilu se je omenjena dragevolje odzvala, tako, da jo v kratkem pričakujemo v Ljubjani. Želeti bi bilo le, da se na Koroškem najdejo pravi ljudje, ki bi je omogočili in pomagali pri prepotrebni stvari in jo informirali s pravično nepristranostjo.

Kako veliko važnost polaga Čehoslovaška na mirovno gibanje, je bilo neštetokrat jasno dokazano. Pozdravni govor ministra Beneša, nato sprejem vseh gostov pri predsedniku Masaryku, sprejem mesta Prage samega in nazadnje delo čeških žena in njih neprekosliva propaganda za to prevzvišeno idejo.

Zato je tudi skrajni čas, da se strnemo pacifistke Jugoslavije v močno vrsto in osnujemo podružnico velevažne svetovne ženske lige, v katero imajo dostop tudi enako misleči moški, ker le na ta način nam bo omogočeno skupo mednarodno delo, ker bomo le na ta način v stanju z razumevanjem svetskih pojavov zavračati krive pojme balkanizma in primitivizma, pod katerimi smo znani med svetom. Upam, da se jugoslovenska sekcija te lige ustanovi v najkrajšem času.

Udarec, ki ga je prav te dni italijanska reakcionarna vlada zadala kot smrtni pečat naši brezpravni mladini ob Adriji in na Goriškem, kriči po ostri obsodbi vsega kulturnega sveta in po protesti od naše strani. Predlagam, da pošljemo z našega se-

stanka predsednici Mednarodne ženske lige za mir in svobodo sledeči protest s prošnjo, tu seznanj ž njim italijanske pasifistke ble. Protest se glasi:

„Drage sestre!

Skupno smo prevzele težko nalogo zblizanja naših dveh narodov, ki naj bi bil pogoj za obstoj miru v Evropi. Vsled odloka okrajnega šolskega sveta v Postojni od 30. septembra 1923 Cpd 5/3052 ad in z enakim odlokom prefekta Trsta in Gorice se je našim otrokom odvzel v prvem razredu pouk materinščine in se hoče otroku 6 let nuditi izobrazbo v njemu nerazumljivem jeziku. S tem odlokom je naše medsebojno delo otežkočeno in znova je vsejana kal sovraštva med obema državama.

Me vidimo prihodnjost krvi in razpada, katero bo povzročila vaša agresivna politika pri naši pol milijonski manjšini. Obračamo še do Vas, enako misleče pacifistke Italije, da dvignete svoj glas proti takšni politiki, da odprete oči zasleplencem, da zahtevate najnunejšo reformo za odstranitev vseh naredb, ki nasprotujejo brezpogojni enakopravnosti vseh narodnosti v državi. Notranje politična reakcija, ki podžiga le sovraštvo in ščuva narod proti narodi, vzdiguje vedno smejelejšo glavo. Reški konflikt je os, krog katere se vrtil mir med vašo in našo državo. V vseh primerih, kjer se določila mirovnihi pogodb teptajo z nogami, vsi samovoljni pohodi D'Annunzia, imenovanje Giardinija za guvernaja Reke, ostajajo od Zveze narodov neopaženi, nazadnje pa se bo sankcioniral ta nasilni rop.

Me kakor Ve stremimo po pravični in definitivni ureditvi spornih vprašanj, z resničnimi garancijami v obrambo obeh držav proti vojni. Vplivajte na svojo vlado, da predloži sprejemljive pogoje in da omogoči naši manjšini svoboden razvoj. Naj se ne razbije Vaše delo in naši upi na zlobni nameri nerazumevanja s strani vlade! Odlok, s katerim se je odvezel našim otrokom prvega razreda pouk materinščine celo v privatnih šolah, s katerim se je nad 250 jugoslovanskih učiteljev vrglo na cesto, ta odlok na podlagi samoodločbe narodovin zaratamo v imenu miru ki je vidno ogrožen če se narod poniža.

Drage sestre, odkrito Vam moramo reči, da je naše ljudstvo v Italiji tolikanj pretrpelo, da ne veruje več na obljube brez garancij. Vsa današnja bol Jugoslavije in beda Evrope izvira vsled kršitve pravic in vsled tega, da so se vladajoči povzpeli nad vsako moralo. Skoraj vsi odmevi našega ljudstva v Italiji

so en edini vzklik ogorčenja napram početju Vaše vlade. Čim hujše bo postajalo to nasilje, tembolj se bodo pripravljala pri nas tla nacijonalistični proti agitaciji in nasilju, kot odgovor s strani italijanske večine.

Vsled tega Vas me, jugoslovanske pacifistke, prosimo, da združite svoja stremljenja z našimi in da dvignete svoj glas za svete pravice naših manjšin, da preprečimo zlo in krivico nasilja, ter smo bolj kot kdaj poprej uverjene, da bo naš skupen program mednarodne organizacije mnogo pripomogel k mirni rešitvi obojestranskih konfliktov.“

Najvažnejša, toda tudi najtežja, je počasna tvorba internacionalnega duha, to je duha in volje za narodne pravice in za povzdigo narodnega dobrobita. Zato Vas pozivljam danes, slovenske žene, ki Vam je blagor, domovine, življenje Vaše dece, bratov, mož in očetov drago, da se strnete v vrsto da se združimo v mogošen steber ki se bo boril proti vsem grozotam vojne in nasilja, ter za narodov, ljubezen, pravico in svobodo.

Vera Albrechtova

ЖЕНА У ТРГОВИНИ¹⁾

Тешке животне прилике после рата затекле су нарочито неспремно за самосталан рад велики број нашег женскиња. Колико је удова са незбринутом децом и малим приходима пало на терет ближе и даље породице и друштва, а колико је женске деце остало без родитеља и хранитеља а без спреме за самосталан рад, без спреме да сама штогод привреде и радé онај посао који би њима одговарао.

Зато сам сматрао да неће бити на одмет ако проговорим неколико речи о томе питању, нарочито још и с тога, што наша школа данас прославља и десетогодишњицу свога рада баш на томе пољу: *спремању и женскиња за самосталан рад једне врсте, за рад у трговини.*

Женски покрет јесте у нас Срба појава новијега времена. У свима културним државама, овај покрет забележен је средином 16. столећа; циљ му је био, да се женскињу побољша економски, политички и социјалан положај. Овај покрет напредовао

¹⁾ Предавање директора г. Бран. Б. Тодоровића приликом прославе десетогодишњице рада Трговачке Школе — *Commercium* проф. Тодоровића и Стојановића у Београду, 25. јануара 1924. год.

је из године у годину и сада незадржано корача кроз све земље. С једне стране оскудица, с друге стране изобиље, руку под руку, помажу, да се женски покрет развије и да несметано пушта све дубље и дубље корен свој.

Привредне појаве измениле су из основа данашњи социјални живот; те су промене донеле собом и појаву женскиња које тежи да самостално ради, да привређује, да заради.

Жена раденица било је у свима временима; несумњиво да је њена потреба за зарадом постојала од увек. Ново је сада само поље рада, оно је веће и пространије; нова је појава женскиња из средине бољега стања, из економских јачих средина, које се до скоро није ни спремало да привређује и заради, које на то није ни упућивано.

Велики напредак на пољу индустрије и трговине, повећана индивидуална самосвест, тежња за слободом рада, напредак целокупне духовне културе, све је то изазвало преокрет у положају женскиња.

Поред женског рада у кући и у пољу, јавља се прво домаћа индустрија за пијаци; жена ради што кући треба, што преко тога изради носи на пијаци и продаје. Затим долази занатски рад ван куће, рад у мануфактурама и фабрикама.

При крају средњег века почиње се оном домаћом индустријом која ће послужити за прелаз ка великој модерној индустрији; у 17. и 18. столећу ова индустрија достиже највећу распрострањеност. То је текстилна индустрија, предење, вежење, ткање и т. д. за што је женска снага баш као створена.

Од како су пронађене и примењене машине, женски рад достигао је далеко већи значај. Како је руковање овим машинама просто и лако, то се је појавило у знатном броју нешколовано женскиње и слабије женске снаге, па чак и деца. То је била јевтина снага и као умешнија претпостављана је мушкарцима.

Техника напредује, машина се јако примењује и показује силан напредак баш у гранама текстилне индустрије; ручну преслицу, вретено и чунак замењује електрично вретено, електрична струја окреће хиљаде, баца чунак, а свим тим управља једна женска рука. Тако жена остаје и даље на послу у коме је дотле занатски запослена била.

Техника рада промењена је; употреба водене снаге, парне и електричне снаге тражила је да радничка снага буде сконцентрисана на једном месту, у већим просторијама, женскиње је изашло из домова и отишло у фабрике.

Фабрички рад основан на примени машине, распростра се је из Енглеске преко целог континента. Велика индустрија, која се је брзо развила, потискивала је домаћу радиност својом снажном техничком надмоћношћу и тако је опет ослобађала баш ону женску радну снагу која је њој била потребна.

Проналазак и употреба паре и електрицитета оставио је женским рукама у породици једва десети део оних послова на пољу текстилне индустрије, које је она имала пре 19. столећа. У опште, фабричка индустрија прогутала је готово мали занат. Што је пређе појединачно израђивано у кући, сада се много брже и знатно јефтиније израђује у фабрици. Леп пример пружа нам машина плетиља. Једна једина жена креће је и за један дан исплете онолико чарапа, колико руком израде 20 жена за шест недеља или једна једина за две године. Пошто је дакле престао рад жена у кући, морало је бити створено друго поље рада.

Услед промењених прилика, измењен је и женски рад у кући. Жена не тка у тој размери или никако од како јој фабрика израђује потребне предмете, брже, лепше и јефтиније; своје одело великим делом не шије више сама.

Многи су дакле узроци допринели да се женин рад ван куће умножи. У новије време женскиње је запослено све више и више и у оним позивима који су до скоро били за њих потпуно неприступачни. Читава војска оног женскиња коме судба није доделила да своју сопствену кућу води, налази склоништа, занимања и зараде све више и више у позивима, који јој осигуравају већим делом добру egzистенцију.

Не само да је женскиње тражено због малене наднице, већ и због своје умешности у неким пословима; оно се лако прилагоди послу, умерено је, стрпељиво и издржљиво.

Привредни и социјални преображај који се је десио у 19. столећу, утицао је на положај средњих и виших друштвених слојева још у сасвим другом правцу, но што је то био случај са нижим, такозваним радничким класама. У грађанским круговима женскиње, нарочито неударе кћери, нису могле да нађу брзо и довољно накнаде за изгубљено поље рада у кући. Уз то дошло је и ново зло: све што је пређе израђивано у кући, куповано је сада лако и јефтино, али све је морало бити куповано у знатној количини. О сопственој изради није било више ни речи. Много је кући требало, шеф породице није био у могућности да привреди више, чланови породице нису били спремни и упу-

ћени да привређују и услед тога настала је јавна или тајна беда. И још један даљи важан моменат: у модерној држави ширило се је државно чиновничтво све више и више, такозваном слободном, вишем позиву посвећивао се је мало ко.

Са рашћењем трговачких предузећа, расте и приватни чиновнички позив. Приватни чиновници уживају извесне фиксне додатке и хонораре, који, као и код раденика, престају са неспособношћу за рад или смрћу ранитеља; ретко су поменути приходи толики, да се може одвојити знатна уштеђевина за црне дане, а нарочито не онда, када је породица многобројна. За кћери ових редова положај је био још отежан тиме, што није било школа за њихово специјално и више образовање. Да би се поменуто зло колико толико ублажило, створена је могућност да се женска деца поменутих редова спреме за извесне позиве; тако су постале учитељске женске школе, школе за женске радове, школе за домаћице, па и велики успех постигнут је стручним трговачким школама.

Ретко да је интересовање за извесну струку тако брзо расло, као што је то баш био случај са трговачком струком; и ту се је женскиње показало исто тако способно, као и њихове колеге мушкарци.

Кад је пре неколико десетина година једна поборница женских права у Америци, на једном скупу тражила да се допусти приступ женскињу у више позива, а пре свега да се запосли у трговини као продавачица, зачудило је и запрепастило слушаоце; како се може тако што и замислити и тражити? Али, брзо се отворише стручне школе и курсеви за женскиње и створи се у брзо трговини читав кадар тако потребног помоћног особља. Није требало дуго времена, па да се покаже да и женскиње лако и добро савлађује књиговодство и све радове у контоару, да их ради са таквом умешношћу и сигурношћу као и мушкарци. Женскиња се јави као помоћник и чиновник у трговини и запосли се у свима трговачким пословима; као што рекосмо постаде продавачица у радњи, кореспондент, књиговођа, благајник, шеф и сопственик радње ит.д.

Опште признање које се указује женскињу као трговинском раднику у свима западним државама, знатан број службеника по трговинским установама, који сваком годином све више расте, као и све већа употреба женскиња и на најважнијим положајима, а не само на механичким и потчињеним пословима, доказује, да оне с успехом врше поверене им дужности. *Оне су марљиве,*

уредне, њредане њслу, свесне одговорности; све су то особине које се похвално истичу свуда, где је женскиње запослено у трговини. Уз то долазе још и особине које женскиње нарочито истиче нпр. лакоћа у изучавању страних језика, умешност у рачунању, штедљивост, укус, смисао за углађено опхођење и т. д.

Па само то, што је женскиње нашло себи занимање у трговини, што се је задржало туна, довољан је доказ, да је женскиње неминовно способно за трговачки позив, јер иначе, према неповољним преходним условима не би оно могло задобити тако повољан положај.

Статистички је доказано, да ни у једном позиву није тако брзо растао број запосленог женскиња као у трговини. Неоспорно је дакле, да је женскиње врло подесно за рад у трговачком контоару, и да се с тога још увек радо тражи, али морамо признати да је и позуда из дана у дан већа и већа.

Наша школа основана је 1911. године, прославља данас 10 година рада. За то време, поред великог броја мушкараца, свршило је школу и курсеве око 1500 женскиња. Многе су запослене у трговини, банкама, разним индустријским предузећима, као благајнице, кореспонденти, књиговође, ликвидатори и т. д.; оне вредно и поштено зарађују свој хлеб, помажу сироту породицу, привређују кући, и све заједно помажу привредни живот наш. Ако јутром, мало пре осам сахата, станете код Славије и погледате: видећете читаве колоне женскиња како се креће ка вароши: пешице и трамвајима. Једне се одвајају од Официрске Задруге и иду ка Министарству Грађевина и Финансија, а друге иду ка Извозној Банци, Прометној Банци, Државној Хипотекарној Банци, Француско-Српској Банци, ка разним трговинама, да заузму своје положаје и почну рад. Међу њима видећете велики број и наших бивших ученица.

Немамо тачних података, али колико смо могли сазнати, наше ученице, 3—4 године, по изласку из школе махом се удају, одлазе својим кућама, обично остављајући рад по банкама и контоарима. И као домаћице оне су одличне, јер су у нашој школи стекле спрему, која им је, као будућим домаћицама од велике користи: Наука о Роби, Технологија, Рачуница, Књиговодство, Кореспонденција, Економија, дале су им рационалнији поглед на домаћинство.

На западу се сматра, да су добро трговачки образоване девојке доцније најбоље домаћице.

Врсте трговачких позива.

1. ЖЕНА ТРГОВАЦ

По нашем трговачком закону да се неко природно лице сматра за трговца, треба да испуни ова три услова:

- 1) оно треба да *тргује* под својим именом;
- 2) њему треба да је трговина *занимање*;
- 3) оно треба да је *правно способно* за трговца.

Правилно је, да ту способност имају сва пунолетна лица т. ј. она која су навршила 21 годину живота, била мушка или женска, а да је немају малолетници т. ј. они који су још испод те године живота.

И за малолетника, у извесним приликама, може бити врло корисно да тргује сам у своје име. Такав је случај н. пр. кад је какав имућан и потпуно развијен малолетник сасвим изучио трговину. Тада би за њега било врло штетно, ако би морао и даље радити у туђој радњи и губити драгоцено време само зато што још није навршио 21. годину узраста. Потреба да малолетник сам за себе ради, јавља се нарочито онда, кад овако спреман младић или девојка наследи очеву трговачку радњу, у којој је и сам или сама радила под надзором преминулог родитеља. По себи се разуме, да је тада далеко корисније поверити радњу таквом малолетнику (сину или кћери покојниковој) него је затворити и робу распродати у бесцење, или предати је на продужење старатељима, који су увек више или мање непоуздани за тај посао.

У таквој и њој сличним приликама наш закон (§ 2 трг. зак.) изузетно допушта, да малолетно лице може изићи из реда неспособних лица, за себе отворити радњу и сматрати се као трговац. Али он зато поставља ове услове:

1) малолетник мора имати пуних 17 година, јер пре тога узраста човек нема довољно увиђавности и уопште потребну умну развијеност за вођење трговине,

2) њему треба да допусте отварање трговачке радње она лица, под чијим се надзором и старањем налази,

3) њега, најзад, треба његов надлежни суд да прогласи за способног да тргује.

Али изузетно од горе поменутог правила способност за трговца немају, поред других и удате жене, јер се налазе под влашћу свога мужа, па само његовим одобрењем могу закључивати правне послове (уговоре).

За удату жену може се врло често јавити потреба, да на-

пусти свој повучени домаћи живот и да се ода трговини. То је н. пр. случај кад муж није у стању да сам својом зарадом издржава породицу и тече имање. Ако је жена, пре удаје, била у каквој трговачкој радњи, тада нема сумње да је за целу породицу корисно, да и она својим радом што привреди. Таква потреба нагупа у пуној мери нарочито онда, кад муж онеспособи за рад услед какве болести, или отумара у свет, па цело старање о породици падне на жену. С обзиром на такав случај и њему сличне случајеве, наш је закон (§ 3 трг. зак.) и удатој жени допустио, да под извесним условима може трговати као сваки други способан трговац.

Удата жена, која је добила одобрење да тргује, сматра се као потпуно способан трговац, и ради својих трговачких послова, може се, без нарочитог одобрења свога мужа, задужиши, ња и цело своје неокрејно имање заложити или свим отуђити (§ 4. трг. зак.). Ну оваква удата жена није власна, без особеног мужевљевог одобрења ступати у какво трговачко друштво као јаван другар (ортак), јер се сматра, да јој је муж, давши јој одобрење за трговање, само одобрио да сама тргује, а не и у друштву с другима.

Муж је по правилу властан у свако доба одузети жени дато одобрење, макар да је и уговорио с њом да јој га никако не одузима, јер се по закону (§ 107 грађ. зак.) он не може обавезно уговором одрећи своје мужевљеве власти.

2. женскиње као контоарскиње

Појам контоарскиња растељив је. Под тим именом једни подразумевају млађе књиговође женскиње, које раде споредније послове у контоару; други пак сматрају да је то женско особље које ради све контоарске радове па и целокупно књиговодство, за разлику од књиговође који води само књиге и о ничем се другом не брине.

Да би женскиње постало контоарским радеником најправилнији је пут, да сврши нижу гимназију и бар Једногодишњи Трговачки Курс или Дваразредну Трговачку Школу.

Контоарскиња треба да има леп рукопис, мора да зна Трговачку Рачуницу, да зна добро Српску Граматику и Правопис, да се лако и лепо изражава; да зна Трговачку Кореспонденцију, Менично Право и друго што је с тим у вези, потом да зна Просто и Двојно Књиговодство, Стенографију, и да уме да рукује писаћом машином.

Не тражи се до душе увек да зна и један или два, страна језика (француски, немачки или енглески), али се свака са знањем бар једног страног језика претпоставља оној која језик не зна, и сна се знатно и плаћа више.

3. женскиње као књиговође

По свршетку стручног Трговачког Курса или по свршетку Трговачке Школе, најбоље је да, као почетница ступи у мању или средњу ангро-радњу. Ту ће млади књиговођа да ради обично под директном управом и упуштвима свога шефа, упознаће постепено разне послове радње, и постепено предузеће и самостално вођење књига и кореспонденције и још овај или онај посао. Оне тако временом постају и шефови одељења и воде и рукују с успехом читавим низом послова. Оне пак, које одмах ступе у велика предузећа, остану обично на једном послу на коме су и започели рад и радећи данима, месецима и годинама једно исто, постају машином и не могу се лако прилагодити другом послу и предузећу.

4. кореспонденткиња

Ретко ћемо наићи на контоар где би једном женском лицу била поверена кореспонденција целе радње; то би већ морала бити велика радња која прима и одашиље свакодневно знатан број писама, како би поменуто лице преко целог дана било запослено. Иначе у другим контоарима, овај посао ради обично књиговођа или контоарискиња.

Кореспонденткиња треба да зна добро стенографију; њој ће шеф полазећи нпр. на берзу, тако рећи у пролазу, брзо издиктирати читав низ писама и налога, што ће она сте ографски записати, а потом превести и разрадити. За тренут ока, она ће 10 или више писама забележити, и потом написати, остављајући шефу да их по повратку потпише. Да је то од велике помоћи не треба ни говорити. Свака веза, сваки посао, свако друго место, тражи и друго писмо; ако би шеф морао диктирати у перо, реч по реч, боље је да седне и сам цело писмо да напише; у таквом случају кореспондент није ни потребан, али шеф нема одмене и помоћи. Зато Стенографија мора неминовно да се учи у Трговачкој Школи или у Трговачком Курсу. И у нашој школи учи се као обавезан предмет са близу 100 часова годишње.

5. дактилографкиња

Са Стенографијом, руку под руку, треба да иде и Дактилографија. Стенографкиња треба да зна и писање на машини;

она ће стенограме преводити и директно писати на машини. Таква стенографкиња, која уједно зна и дактилографију, радо се тражи и добро награђује.

Писање на машини (тајп-рајтинг — Type writing) јесте амерички проналазак. На Западу, у свакој већој радњи има једна или више писаћих машина, за којима женскиње седи и чији прсти лете преко дирака да се оком пратити не могу; сваки хотел има канцеларију, биро, у коме женскиње пише (на писаћим машинама) хотелским гостима сву кореспонденцију. Ове вредне руке виде се чак и у парламентима на Западу како за писаћим машинама откуцавају хитну кореспонденцију посланика.

Писање на машини које је тако рећи пре кратког времена дошло у Европу, одомаћило се је потпуно и у нас. У Београду свака банка, сваки већи трговачки контоар, свака адвокатска канцеларија, свако уредништво, једном речју свуда где се много пише, налази се по једна или више машина овог или оног типа. Зато се је број дактилографа последњих година знатно умножио, и то баш женскиња, јер женскиње удара у дирке много лакше и боље но мушкарци.

У нашој школи не учи се до душе Дактилографија као обавезан предмет, али постоји нарочити курс за наше ученице. Школа има за сада 5 система писаћих машина: Хамонд, Јост, Барлок-Роајал, Адлер, Ундервуд.

Техника писања на машини врло се лако може научити; довољно је десетак дана да се ученица упозна са системом и радом на машини, ствар је даље вежбања; вредна и умешна ученица може за два месеца врло добро да се извежба, да тако рећи мајстор постане. Пошто је ово лако и да се брзо научити, то се је овом послу одавало много женскиње. Али многе од њих заборавиле су да је за писање на машини потребно и добро преходно образовање. Само оне које имају довољно преходно образовање, по могућству стручно трговачко образовање, само, велим те, могу да одговоре разноврсним захтевима. Трговачке куће траже од њих трговачко образовање, знање страног језика; увек се готово тражи и знање Стенографије. Прочитајте само огласе у новинама; они гласе увек: „тражи се госпођица за писање на машини, која, поред Стенографије, влада и немачким или француским језиком“.

Наша школа заступа такођер гледиште, да само она ученица која сврши једногодишњи трговачки курс или дворазредну трговачку школу, да само она може с успехом да користи кад

зна и писање на машини. И други који имају курсеве за писање на машини требало би да се држе принципа: да само оне могу бити од користи трговини и промету у опште, које са преходном довољном спремом изуче и писање на машини, и само такве треба да примају на своје курсеве.

Младим девојкама може се дакле само онда препоручити да изуче Дактилографију, кад се преходно темељно трговачки образују. Само стенографкиња и дактилографкиња која разуме садржину писама које пише, моћи ће их правилно стенографисати и на писаћој машини откуцати; осим тога, поред овог посла имаће она и других послова у контоару које мора брзо да схвати и ради, а то без поменуте преходне спреме неће моћи постићи.

6. БЛАГАЈНИЦА

Благајница је она која управља касом, прима новац и врши исплате, исплаћује рачуне и признанице. У осредњим радњама књиговођа обично рукује и благајницом. У свима већим радњама благајницом рукује искључиво женскиње.

Нема спора да је женскиње створено за благајницу. По урођеној брижљивости за ситан посао, по урођеној тачности, она је поузданија од чиновника мушкарца. Није се чуло да је благајница побегла и новац проневерила. У великим базарима на Западу целокупно примање и издавање, као и контрола у рукама је женскиња. За овај посао подесно је женскиње које познаје послове, које зна Рачуницу као и Књиговодство.

Али и ово је посао једностран, једнолик и толико аутоматски да се временом женскиње одвикава од других радова у контоару. Зато би било за препоруку да се женскињу са стручном спремом — свршеном трговачком школом или једногодишњим курсом — поверавају и други послови у радњи и пружи тако прилика да све послове радње, у којој су запослене, прате и упознају.

7. ПРОДАВАЧИЦА

Продавачица је такођер једна типична појава на Западу. Код нас се она још ретко виђа; мало је радња у Београду у којима су женскиње запослене као продавачице. Видимо их у кондиторајима, дрогеријама, у трговини хартијом и канцеларијским материјалом, у трговини рубљем, обућом, бижутеријом, дечијом гардеробом, у млекарницама ит.д.; али уопште толико их је мало, да се на прсте избројати могу; о унутрашњости Србије да се и не говори.

Па зашто су тако мало запослене женскиње као продава-

чице? Једно, што се наши трговци не могу да навикну на женскиње као продавце, а друго што и наше стручно школовано женскиње подцењује тај посао — оно погрешно воли више рад у канцеларији.

Урођена љубазност и говорљивост која је већ прешла у постојиву, чине да је женскиње нарочито подесно за овај позив. Са страним људима да се опходи љубазно и стрпељиво, да финим разумевањем погоди купчеве жеље, да није досадна и да не натура купцу робу, све те добре особине има жена у већој мери но мушкарац. Женскиње је довољно снажно и издржљиво за позив продавачице у многим трговачким радњама (изузимајући радње које тргују тешким предметима — штофовима у балама, гвожђем ит.д.). Свакако да радно време не треба да буде сувише дугачко.

Поред стручног трговачког школовања, које женскиње за овај позив може добити у једногодишњем трговачком курсу, неопходна је пракса; да би познала послове једне радње, треба да пробави једну, две па и три године у пракси, да темељно упозна послове радње, природу робе коју нуди и продаје, пословне пријатеље ит.д. а то ће све лакше постићи кад ступи у посао са већом теоријском спремом. Веома је погрешно да и продавачица влада бар једним страним језиком.

Побројао сам неколико позива у трговани којима се одаје женскиње; нисам поменуо женскиње запослено у магацину, при експедицији, код пошта, телеграфа и телефона, железнице, женскиње као трговачке путнике и агенте ит.д. У свима тим позивима добро је дошла њена помоћ. Из свега досадашњег излагања могли сте, поштовани слушаоци, да закључите, колико је за добро једне породице, за добро целог друштва, целе земље, колико је корисно по целокупни привредни живот једног народа, кад је и женскиње запослено и кад и оно помаже и одмењује мушкарце. Има пуно послова који су баш намењени женскињу, за које је оно такође створено, и које оно врши са више успеха но мушкарци.

Пролази и прошло је време када су кћери (две, три или четири) с мајком распремале две собе и гоговиле једно или два јела, или скрштених руку чекале просиоце, а за све њих само један мушки члан недовољно привређивао.

Са надом да ће се наше школовано женскиње и у будуће више одавати горе поменутиим стручним позивима и да ће помоћи да цео наш привредни живот узме већег маха и полета, завршавам ова излагања и благодарим на пажњи коју сте ми поклонили*).

Бранислав Б. Тодоровић

*) Извори: Т. Kellen: Frauen im Handel und Gewerbe; Сп. Радојчић: Трговачко Право.

ХЕЛЕНЕ ЛАНГЕ И НЕМАЧКО УДРУЖЕЊЕ НАСТАВНИЦА*)

О Немачком Удружењу Наставница не може се говорити а да се не истакне, у вези с њиме, рад и значај госпођице Хелене Ланге, наставнице из Хамбурга. Исто тако, не може се говорити о Г-ци Ланге а да се не истакне колико су име, личност, живот и делатност ове жене тесно везани за постанак и рад Немачког Удружења Наставница. Г-ца Ланге је основала Удружење и она га неуморно води већ више од тридесет година; оно и није ништа друго него животно дело ове старице која је прешла седамдесету годину. За немачке наставнице свих категорија, као што је тачно казала Г-ца Тројге професор, име Хелене Ланге и име Немачког Удружења Наставница, значе једно исто.

У овом реферату покушаћу да прикажем, у главним потезима, рад овог Удружења, у рату као и у миру, и резултате које је оно, у току година, постигло једнодушним радом удружених снага и истрајним вођством Г-ђице Ланге.

„Васпитање и образовање женске деце је у првом реду ствар жене: с тим убеђењем и за његово остварење је и основан „Allgemeiner Deutscher Lehrerinnenverein,“ казала је на једној скупштини Удружења Г-ђица Ланге. То је био идеал коме је она, са још неколико колегиница из своје генерације, посветила цео живот.

Из друштвених правила види се ближе да је Удружењу задатак:

а) да сарађује на свима питањима унутрашњег и спољашњег васпитања, нарочито васпитања девојака, да захтева од царства и општина да томе васпитању пуноважно признају исти значај као и васпитању мушкараца и да у даљем развоју школства девојке систематски припреми за самостално схватање различитих задатака, а нарочито особених задатака жене у новој изградњи Немачке.

б) Да би се испунили под а) назначени задаци тражи се да наставница има одлучан утицај на васпитање женске деце, као што наставник има одлучан утицај на формирање дечака.

*) Предавање одржано на Скупштини Удружења Наставница Средњих и Стручних Школа, 17. фебруара 1924.

в) Удружењу је још задатак да заступа интересе наставница с обзиром на њихово место у настави и њихов економски положај.

Удружење је политички и професионално неутрално.

Даље тачке програма односе се на чланове, организацију, скупштине и управу.

Као што се из овога до сада види, и као што ће се из даљег излагања видети, Н У Н ради на решењу оних проблема који интересују првенствено наставнице и који се односе на наставу у женским школама. На општим педагошким и просветним питањима која се тичу и мушких и женских школа, немачке наставнице раде заједнички са својим мушким колегама и са другим удружењима.

Седиште Удружења је у Берлину. (Berlin W, Bayrentuerstr. 38). — То је један стан из дворишта, чија скромност, на први поглед, како споља тако и изнутра, ни по чему не одаје величину и значај ове организације. Али, човек оде тамо за какво обавештење па, чекајући са осталим посетиоцима да дође на ред, седи на провалењој сламној столици и посматра шта се око њега налази и збива. Посетиоци, које дочекује дежурна наставница у скромној, изношеној хаљини, улазе у собу секретара, тамо брзо свршавају своје разговоре и излазе журно. Дактилографкиње у чекаоници, која је у исто време и писарница, невероватно брзо и извезбано откуцавају неке формуларе и слажу их по азбучном реду у преграде на зиду, које су већ скоро пуне неких свежњева хартије. Поред ових преграда полице с књигама: човек није на чисто да ли је то библиотека или архива друштвена, или обоје истовремено. Дође се најзад на ред и замоли за обавештење о организацији и раду друштва. Тада се чује име Хелене Ланге изговорено готово побожно и велике цифре које се односе на број пододбора, секција, група, огранака комисија, скупштина, чланица. Кад се при томе чује напомена да се преко њиховог Удружења могу наћи наставнице које би радо служиле и у иностранству и понуда за претплату на лист; кад се уз то за све време разговора осећа она ужурбана предусретљивост, посетилац излази са мноштвом различитих утисака међу којима две ствари постају јасне: прво да је рад овога удружења веома сложен и разгранат, и друго, да се оно бори са врло великим материјалним недаћама. Ако се оде још који пут и колико год пута да се оде, ови утисци се само појачавају.

Организација је доиста огромних размера и у току година

толико се разгранала да данас обухвата преко сто тридесет под-одбора и секција са дванаест хиљада чланица. Има петнаест савеза академски образованих наставница. Рад је, према потреби, или колективан, или ограничен на секције. Удружење подиже домове за становање наставница, посредује за налажење места; решава проблеме наставница без факултетске спреме, проблеме целибата, директора женских школа, за које утврђује политички програм, наставу религије и вештина; даље, оно приређује курсеве за домаћинство, за јавне говорнице, одређује комисије са различитим задацима, подиже економски положај наставница ит.д. У секцијама се ради на специјалним задацима и питањима појединих струка.

У даљем излагању биће речи о оним проблемима и пословима који су у историји рада Н.У.Н. најважнији.

Програм немачких женских школа

Најглавније дело, средишна тачка акције Удружења јесте женска школа оваква каква се данас ствара у Немачкој. О њеном програму имало би више да се говори, али то остављам за другу прилику, кад буде било речи о немачким школама. Овде нека је поменуто само то да је савез академски образованих наставница претходно потражио мишљења лекарки, жена правника, националних економиста и хемичарки о питањима која се односе на трајање времена школовања и на задржавање лицеја, првобитне установе за образовање наставница. После свестраног претресања ових питања од стране савеза свих академски образованих жена и свих женских кругова који се интересују питањима васпитања и образовања женске деце, донет је нацрт програма, чиме је, по речима г-це Ланге, освојено поље рада које жени припада, а то је женска школа и управа школска и разредна. Данас су у Немачкој по женским школама жене директори.

Проблем наставница без факултетске спреме.

Раније је у вишим разредима лицеја било само педесет процената академски образованих наставница, а педесет процената семинаристична са учитељском школом као највишем стручном спремом. Како се по најновијим реформама неки лицеји претварају у женске гимназије и реалке, то су и захтеви за спрему наставница подигнути на виши степен: тежи се томе да све наставнице које предају у вишим разредима средњих школа буду академски образоване. Оне које су се затекле без факултетске спреме, остају и даље у служби ако се обавежу да ће

похађати универзитетска предавања из струке коју предају. Ако се уз то на пракси буду радом одликовале, после четири године биће изједначене и по рангу и по плати са академски образованим наставницама, без икаквих испита. Стога се сада на немачким универзитетима могу видети међу слушаоцима у оном ванредном шаренилу полова, типова, народа и раса и жене свих доба старости од врло младих девојака до старица са седом косом.

Целибаџ наставница

Немачка наставница до рата губила је удајом право да даље остане у служби, јер се полазило од тога да жена не може истовремено да испуњава како ваља две дужности.

На скупштини у ХанOVERу 1919., покушало се да се друкчије регулише положај удате наставнице. Ма да се и даље признаје да је тешко спајати оба позива, формулисани су захтеви у том смислу да се наставници омогући остајање у служби и после удаје, али тако да сва одговорност за вођење оба позива, падне на саму наставницу. Даље се тражило да се избаци она тачка из закона која говори о безусловном остављању службе после удаје, и ако се Удружење није изрично изјаснило за спајање оба позива. — На остварењу ових захтева ради једна комисија у коју је ушла по једна делегаткиња из сваког покрајинског одбора и по једна из сваке секције.

Најновији захтеви Удружења поводом овог питања гласе да се жени допусти да остане у служби и после удаје и да јој се омогући дуже осуство. У случају да удата наставница својеволјно поднесе оставку на службу, тражи се да јој се да материјална накнада за то.

У домен рада Удружења улази и решавање практичних питања као што су проблеми станова наставница и налажења места.

Станови наставница — Домови и хоспици

Први проблем решен је подизањем домова. Сваки покрајински пододбор има свој Дом. Домови су првобитно били брига само Удружења; сада их, услед тешких економских прилика помаже и држава.

Отишла сам у берлински Дом наставница с намером да се обавестим о организацији и уређењу Дома. Настојница ме дочекује веома неповерљиво и нељубазно, као што обично у последње време Немци дочекују странце. Изјављује врло брзо да она не може да да никаквих информација, јер је за време рата

све што се односило на оснивање и историју Дома упропашћено! Упућује ме на централу Удружења врло подигнутим тоном готова на свађу и спремна на одбрану, ако бих је ја случајно напала. Ја хоћу да пођем, а она почиње детаљно да ме распитује ко сам и одакле сам. Кад чу да сам из Београда, она омекша и стаде да се препоручује за настојницу нашега Дома, јер ако се она не разуме у домаћинству и вођењу једног Дома, то се нико не разуме. Покушам тада да јој ја убацам које питање, али она опет заузе свој првобитни став, а кад је ја између осталог запитах и то да ли пензионисане наставнице добијају бесплатно уточиште као по другим домовима, она опет подиже глас: шта ја мислим? зар на ово скупо време? ко би то још могао? Дигнем се да идем извињавајући се што сам је узнемирила; она се радосно диже као да се ослободила неке опасности и неучтиво брзо испрати ме до врата.

Ништа ми друго није остајало, него да се за обавештење обратим опет централу Удружења и да одем у други који Дом.

Тако сам дознала да осим ових домова које је Удружење подигло, постоје и хоспици за наставнице, који су обично приватна завештања. И они се називају домовима. У њима може да добије привремено уточиште и жена која није наставница по невероватно повољној цени. Колико домови значе за немачке наставнице, нарочито у последње време, нека ми је допуштено да наведем неколико примера. У берлинском Дому, плаћало се у јуну 300.000 марака за све, и стан и храну, док се иначе, и поред најскромнијег живота, није могло проћи без 1,500.000 м. Курс је тада био 0.16 д. за 100 м., према томе у берлинском Дому плаћало се, свега 480 динара. У дрезданском хоспицу пред Еожић 1922, када сам се ја тамо десила, плаћало се само 200 м. дневно за стан и храну, док је по осредњим хотелима само соба стајала већ 2000 м. за ноћ. Курс је тада био 1.05 д. за 100 м., дакле, пансион у дрезданском хоспицу стајао је само 2.10 д. дневно.

За нас је од интереса да се задржимо мало на историји овог дрезданског Дома.

Основан је још 1876. Иницијатива за подизање оваквог једног хоспица потекла је од приватних лица, ван круга, наставница. Неколико дрезданских госпођа и господе дошло је на мисао да оснују један дом за наставнице које су се налазиле саме и у невољи, са задатком да им се пружи помоћ у четири правца: прво, да се пролазницама, како Немицама тако и странкињама,

да пристojно и јевтино уточиште; друго, да се наставницама Немацама у случају невоље и неспособности за рад да трајно склониште и потпора; треће, да се пружи пансион запосленим, како приватним тако и државним наставницама; четврто, да се незапосленима за малу награду посредује за места.

Друга тачка, осигурање сталног склоништа изнемоглим, ислуженим, пензионисаним наставницама нарочито је лежала на срцу оснивачком одбору. Али ово је била, с обзиром на материјалне недаће, најтежа тачка за извођење. Па ипак се великим напорима успело и у томе. У почетку је само неколико њих могло добити стално уточиште. Данас има око дванаест сталних становница Дома; међу њима и једна данска списатељка која много помаже ову установу, једна бароница и једна графици.

У прво време, хоспиц се налазио у најамљеном стану, док 1889 године садању зграду није поклонио неки Луј Уле за успомену на своју рано преминулу жену Erdmuthе — Auguste, по којој је ово завештање и добило своје име.

Имање се налази на лепом месту, близу саме дрезданске станице. Са зградом обухвата око 4000 м², на башту долази око 3800 м². У Дому могу да се сместе око педесет наставница. Зграда је стара и мемљива; намештај похабан и дотрајао. Одржавање чистоте, с обзиром на немачко осећање за чистоту, доста површно. Али Дом, који има шездесет и једно одељење, одржавају у реду свега три девојчице, које су, узгред буди речено, као и куварица, вратар и дечко за спољне послове, бедно плаћане, али које су згрануте, у највећем степену згрануте, ако добију мало већу напојницу; примају је тек после великога устежања. Управа, тако исто и становнице Дома, стоје на гледишту да послугу не треба мазити. Напојнице, врло скромне, дају се само о највећим празницима. Послуга ипак остаје.

Собе су хладне, храна сасвим мршава. Обично се добија само једно јело — нека густа супа без меса са пиринчом, или какво поврће без облигатног немачког кромпира и без хлеба. Кома је још до тога луксуза и ко не може да издржи у хладној соби, стара се о томе сам. Па ипак су немачке наставнице задовољне кад имају пансион, па макар и овакав, јер се за 200 марака односно два динара не би могло више ни захтевати.

Поред лепе и велике трпезарије, дом има и читаоницу, собу за музику, стан за настојницу, своју болницу и собу за управу.

У управи Дома запослене су и приватне госпође. Тако је

једна од њих одређена да се стара о рубљу, постељама и завесама; друга о намештају, трећа о домаћинству, кујни и одељењима за послугу. Одређују се неке госпође и за инспекцију. Међу члановима управе има и неких судија и председника судова, неких екселенција и разних министара, а чланови Дома су не само наставнице, него и разна друга лица међу којима се налазе људи са високим титулама и разне угледне личности дрезданскога друштва. Сам Дом је члан секције наставница за корисне установе.

Дом има и свој фонд основан од завештења разних приватних лица за помоћ наставница у случају болести и невоље. Помоћ може бити бити тренутна и стална.

У Дому се приређују, с времена на време, свечаности, базар, чајеви, предавања, литерарне уметничке вечери ради разонођења чланова, ширења интереса за Дом код публике, и најзад ради материјалног поткрепљења.

Значајан је дан за сталне становнице Дома Божићна Свечаност, која се приређује још 22 децембра и којој млађе становнице не присуствују. Мене је, чувши да се интересујем за Дом, једна старица љубазно позвала да посматрам свечаност, чему сам се ја, наравно, врло радо одазвала.

Никада нећу заборавити слику коју сам том приликом видела.

Тога дана после подне старице, пензионисане наставнице, биле су окупљене у читаоници око великога стола на коме је намештена јелка. Око пет часова улази настојница, пали свећице и одмах излази. Мало за тим улази Рупрехт, старац са седом брадом, преврнутом шубаром и дебелом бундом; с њиме анђели. То су девојчице из најбољих дрезданских кругова, ученице средњих школа, које, тако прерушене, долазе на овај дан сваке године са лепим жељама и божићним поклонима за своје некадање наставнице. Један анђе објављује у стиховима долазак Христов, други свира на виолини, сви скупа певају божићне песме. Између појединих тачака овога програма раздају се поклони, великим медени колачи и намирнице, и тај чин Рупрехт пропраћа разним импровизованим шалама и досеткама. Старице, свака на свој начин, примају поклоне: једне старачки доброћудно посматрају Рупрехта и анђеле, и хвале њихово извођење; друге усиљено развлаче уста захваљујући на пажњи; понеке не могу да савладају грч на лицу; а једна плаче за све време церемоније. Рупрехт и анђели најзад одлазе не казујући ко су и из које школе. Те вечери се у Дому још дуго о њима говори, нарочито

о лепоти једне девојчице, која је, тако се претпоставља, мора бити врло богата, јер је колима дошла!

Да поменем још једну појединост из свога тродневнога бављења у дрезданском хоспицу, појединост која лепо илуструје какво држање имају немачке наставнице у овим страховитим економским приликама.

У том Дому и странкиња наилази на учтиву предустретљивост. Кад је она при томе провела који дан у тој средини, кад је добила о историји и организацији Дома све информације које је затражила, кад је под непосредним утиском беднога стања немачке наставнице, и кад за свој боравак и љубазност којом је предусретнута има да плати само 200 м. дневно, она се нађе побуђена да и од своје стране приложи колико може као божићни поклон за Дом. Љубазност немачких наставница се тада удваја. Једне позивају да се опет дође о Ускрсу на пример, када је дивна дрезданска околина, друге се нуде за вођу кроз Дрезду, настојница ставља на расположење извештај са јубилеума Дома и обећава да ће слати и писмена обавештења о оснивању и вођењу оваквих установа, ако буду потребна! А при поласку човек се не мало изненади кад му се од њихове страче упуту оваква молба: „Кад се вратите у своју земљу, сетите се сиротих наставница из Дрезде, па покупите што год за њих међу својим колегиницама. Ваш новац сада много боље стоји од нашег. Нама ће добро доћи и најмања помоћ: по неколико фенига свако може да одвоји.“

Прелазим на рад појединих секција.

Веома важна и корисна установа Н. У. Н. је *Секција за њосредовање у налажењу месца*.

После губитка Елзаса и Лорена, немачке наставнице повукле су се отуда у Немачку, где је услед тога настала препуњеност у наставничким снагама. Нарочито су за наставнице вештина настала тешка времена. У 1918 крај све оскудице у наставницима по школама, било је више од 10.000 наставница без места. Немачко Удружење Наставника Немачког Царства, и ова секција УНЦа, ставили су себи у задатак да заједнички помажу незапосленим наставницама да дођу до места. Саветују им, нарочито онима који су и раније служили без права на пензију, да приме прво место које им се пружи, и да не чекају нешто боље.

У првој години, 1919 нашло је 159, а у другој години 437 наставница свих категорија места и разна за имања преко ове секције. Од тих места 434 су била у земљи, 3 у иностранству.

Секција за више и средње школе има 96 огранака, од којих њих 28 чине Савез Академски Образованих Наставница. Секција је почела рад са 60, а сада обухвата 5856 чланица.

Кад се загледа у историју њеног рада, може се видети да се у њој у главном радило на остварењу ових задатака:

прво, на изградњи женске школе и њеног програма а) у смислу реалне гимназије; в) у смислу гимназије; друго, на већем учествовању наставница у настави виших разреда и у управљању виших женских школа; треће, на умножавању средњих женских школа; четврто, на спремању и образовању наставница према потребама виших женских школа; пето, на законском регулисању плата наставница по државним и варошким вишим и средњим школама у односу према платама наставника, по принципу: једнаке плате за једнаке дужности.

У *Секцији учитељица народних школа* тражи се исто тако и по истом принципу изједначење плата са платама учитеља и подједнако образовање за учитељице као за учитеље. Њихови захтеви гласе:

„Практично спремање за учитељице треба да буде у установама где су жене и наставнице и управитељке. Докле год мушкарци решавају питања народних школа, дотле специфично женско стварање у уметности и мишљење у науци не може да буде приметно. Због тога захтевамо жене на свима местима школске управе. И у мушким школама мора бити осигуран утицај жена, као што ми нећемо да се лишимо мушког утицаја у женским школама; али овде жена мора имати првенствену школску и разредну управу. Развијање оба пола, свакога у његовој својствениости, води постављеном идеалу васпитања и образовања“.

Предлог за коедукацију ова секција одбија. Прима се само за места где нема засебних женских школа.

Секција наставница вештина обухвата двадесет и једну групу наставница гимнастике, цртања, домаћинства и ручног рада. Она поставља главне правце образовања наставница вештина и учествује у доношењу програма за наставу вештина у свима женским школама.

Тако се за наставу гимнастике препоручује солидније спремање наставница. Оне су неуредначене, јер долазе са разних курсева који припадају различитим правцима и нису подједнаке дужине. Као најтемељније спремање наставница гимнастике препоручује се од стране ове секције Виша школа за телесна веж-

бања (Hochschule für Leibesübungen) у Берлину. Студирање тамо траје четири семестра.

Осим тога, на једној скупштини је решено да се у циљу помагања немачке и сузбијања француске индустрије употребљава само немачки конац, као што је, опет на једној скупштини, решено да се у друштвеним правилима сви страни изрази замене одговарајућим немачким изразима.

О настави вештина, о школским изложбама и концертима о новом правцу игре биће више речи у једноме од идућих реферата.

Разгранат је и на широкој основи рад *Секције Наставница Музике*. Она има неколико група и више огранака; најмлађи огранак тежи да буде „Удружење за музичко васпитање“, о коме ће бити више речи другом приликом.

Ова секција стоји у вези са Немачким Друштвом Музичара (Tonkünstlerverein), на чијем листу и сарађује. Иначе, она одређује одборе за држање продужних курсева, програм рада, литературу и испитне комисије за наставнице музике. Рад ове секције простире се, врло великим делом, и на посредовање за места. Тражња немачких наставница музике нарочито је велика у Јужној Америци.

Овим није исцрпено све што би имало да се каже о раду Н. У. Н. О проблемима које оно решава и о раду појединих секција имало би још много да се говори, али време које имамо на расположењу не допушта нам да се на томе више задржавамо. Задржаћемо се још мало на *Скујштинама Н. У. Н. које су одржане после ратa*. Зауставићемо се на ономе што показује какав углед ужива Н. У. Н. у немачком друштву, како свечано изгледају ове њихове скупштине, колика је улога г-це Ланге у Удружењу; тако исто упознаћемо се мало са начином њиховог рада и односима са другим удружењима.

XV Скујштина, 1919, Хановер.

После четворогодишње паузе одржана је тек 1919 у Хановеру, о Духовима као обично, скупштина удружења, петнаеста по реду. Скупштина траје неколико дана и обухвата седнице појединих секција, скупштине свих присутних чланица и делегата, и јавне скупштине.

Прелазим преко рада секција. О скупштинама чланица и делегата нека је поменуто само то да је саопштена радосна вест: г-ца Ланге председаваће и овога пута.

Отварању јавне скупштине која почиње свирком оргуље и

певањем псалама присуствује и председник града Хановера који, у име свих поглаварстава и Удружења одаје, с пуно разумевања наставничког позива, признање раду Удружења и изражава најтоплије жеље за успешно извођење постављених задатака до краја. Председница Савеза женских друштава града Хановера изражава исте жеље од стране жена.

Г-ца Ланге, у свом поздравном говору сећа се последње скупштине пред рат коју су „не држале, већ светковале, пуне наде у најлепшу будућност немачког народа“. Пита се шта је узрок приликама у којима се налази некада моћна и пуна полета Немачка; шта је узрок деморализацији ове уређене земље и овог вредног народа.

По њеном мишљењу немачка историјска кривица лежи у материјализму народном у најужој вези са сјајним развићем индустрије; она лежи у све већем запостављању духовнога рада који је немачком народу осигуравао први ранг међу културним народима. Немачки народ је продао своје право прворођенога за суд сочива.

Г-ца Ланге верује у душевни задатак Немаца у свету; у томе је утеха за немачку жену: у немачкој школи она треба да се припреми за своју улогу у друштву. Тренутно су школе очајне, јер и у њима влада материјализам, безбожност, надувеност. Али г-ца Ланге је сигурна да ће иза тога опет доћи идеализам. Омладина која је огрезла у непоштовање, у дубини душе осећа највећу потребу за њим и несвесно тражи вођство. Г-ца Ланге као вођа Удружења жели да наставнице преко омладине утичу на напредак Немачке. Само тако моћи ће се изидати сопствена срећа и срећа отаџбине.

Она се прашта са оним добом свога живота у коме је имала богату срећу да ствара једно духовно биће са онима који су исто тежили. Она је видела како је то биће јачало и снажило се; она је видела како се оно показало способним да се прилагођава новим могућностима и облицима. Оно је органски срасло зато што је из круга немачких наставница пустило жиле. Оно и даље неће допустити да му се облици које захтевају нова времена намећу споља, већ ће умети да их да из себе.

Председница се сећа даље са захвалношћу, с обзиром на њихове духовне вредности, свих оних који су сарађивали на заједничкоме делу, нарочито колегиница из управе. Изјављује да је на дан своје седамдесетогодишњице добила веома дубок утисак о великој мери узајамног поверења и духовне заједнице који

спајају њих, чланице Н. У. Н., и она моли Удружење да ову духовну заједницу чува и даље, као скупочено наследство. Јер још није дошло време у коме би А. Д. Л. В. могао сматрати да је решио своје задатке. Напротив, пред новим временом, у колико се више устаје против женскога рада, у толико су његови задаци већи.

После свог поздравног говора, г-ца Ланге подноси скупштини извештај управе о раду Удружења за време рата. Истиче да оно није тада могло радити на својим задацима: прилике су налагале нове дужности и пружале ново поље рада, оно поље које је тренутни положај у то време налагао свима немачким женама. Учествовање наставница у раду жена за време рата тако је велико, да би се о томе могла написати читава књига.

Једини школски проблем који је Удружење за време рата решавало, јесте проблем реформе Социјалне Школе Жена која је имала да се подеси према практичним захтевима времена.

Г-ца Ланге напомиње даље да женско право гласа помаже Удружењу да лакше оствари своје задатке; али се тиме у исто време, намећу и све веће борбе женама појединих позива јер их свуда потискују не само мушкарци који су учествовали у рату, него уопште сви мушкарци. Тако су и наставнице потискиване од својих мушких колега. С тога је Н. У. Н. преко женских посланика поднело једну интерпелацију која се односи на регулисање положаја и рада жена после рата.

Из њеног говора се види даље да је настала веома жива преписка између пододбора из више разлога: спрема се програм за женске школе, организује се савез учитељица, рашчишћава се питање веза са осталим Удружењима, испитује се стање наставница појединих струка и категорија преко њихових секција. Тако је савез учитељица народних школа, да би се обавестио о положају својих чланица после рата, о њиховој запослености, о праву суделовања у управљању школом и савету учитеља, о односу између месних одбора наставника и наставница, о платама у односу на плате учитеља, о томе да ли има каквих измена у захтевима за спремање учитељица, о ставу који пододбор заузима према питању целибата наставница итд. упутио у том смислу написана питања и послао свима учитељицама.

На скупштини у Хановеру претресано је и питање у колико се може ићи упоредо са Удружењем Наставника који су предложили картел или спајање. У случају спајања, битни интереси наставница дошли би у питање, као што је искуство показало у

спајању академски образованих наставница са филолозима који им нису признали исту награду за исти рад и нису хтели жене у управу. Најзад, после дуге дебате усвојено је:

„Скупштина наставница изјављује да је егзистирање Удружења Наставница неопходно нужно; она наглашава да се и пре тога на пољима школске организације и педагошких реформи пружа прилика за заједнички рад са Удружењем Наставника. Она одлучује да се образује један одбор који ступа у везу са Удружењем Наставника, да би се поставио основ за однос картела. Пре тога треба једна комисија наставница да изради основне тачке за заједнички рад са наставницима“.

Са ове скупштине послан је поздрав немачким колегиницама у окупираним крајевима и порука националном скупу да се никакви уговори о миру не закључују који отступају од немачких протизахтева.

XVI скупштина, 1921, Хале.

Овом приликом су и окупирани крајеви послали своје изасланике.

На првој скупштини чланица и делегата, г-ца Ланге, као обично, подноси извештај о протеклој пословној периоди у којој је поникао нови програм женских школа, у којој се тражиле исте награде за исте дужности, претресало питање ванбрачног материнства (које даје повода дисциплинарном поступку по чл. 10 закона о чиновницима; за наставницу, као васпитачицу, ово важи у толико више и строже). У тој периоди се решавао и проблем удате наставнице упоредо са положајем удате чиновнице. Даље саопштава да су образовани нови пододбори и секције и да су створени нови унутрашњи савези пододбора у разним земљама Немачке. Говори и о централизацији управе.

„Ради подизања женске деце и ради подизања човечанства, говорила је даље г-ца Ланге, поникли су сви наши захтеви. То је само и једино било за нас пресудно. Кад помислим да ми припадамо најразличнијим племезима, круговима, погледима, вероисповестима, а да то није никада дало повода сметњама које би било вредно помињати, да се то једва и узимало на ум, тек тада постајем свесна о снази идеје која нас је скупила и трајно водила. Ви нећете мени, која сам Удружење основала и њиме управљала три деценије, ви ми нећете замерити што ћу ја ову последњу прилику која ми се пружа да вам говорим употребити на то да вам упутим једну молбу која потиче из најдубљег и најискренијег убеђења: не дајте могућности политици да учини

расцеп који у свима деценијама сви лични интереси, све разлике племена, погледа, религије нису могли да учине. Политика нема ничег заједничког са нашом организацијом; али би при свем том била у стању да угуши њен својствени душевни живот који почива на служби идеје, која се особито данас потхрањује мишљу: ми хоћемо да васпитамо жене које су у стању да спроведу културну вољу жена у друштвеном животу. Ову мисао могу да спроведу само жене у затвореној друштвеној заједници; ниједна партија, називала се она конзервативном или либералном, не може да је присвоји у пуном облику; још мање да се за њу заложи из дубоког убеђења које даје само лични доживљај. Ми треба да мислимо само на своја свакидања искуства о слози људи кад је у питању да своје интересе остваре на рачун женских колега, да би схватиле прешност да све своје силе ставимо у службу идеје која је створила Н. У. Н. и која једино може да га трајно држи у целисти. Увођење политике у Удружење значило би његову смрт.“

На јавној скупштини која је одржана у препуној универзитетској сали, ректор универзитета Хале-Витемберг поздравља Удружење са заступницима разних друштава. Из свих говора избија свесност о дубокој збиљи времена и великим задацима наставника, нарочито жене у васпитању женскога подмлатка. Жену треба довести до самосталности у којој се спаја слобода са самоваспитањем. То се може постићи помоћу васпитања које не преноси само грађу, него буди и храни снагу која расте. Наглашава се да Н. У. Н. у време националног обљовљења има свој нарочити значај.

Г-ца Ланге отвара скупштину речима: „Кад се ретроспективно погледа на историју нашег времена, видеће се, с једне стране, морално падање, с друге стране грозничав духовни рад.“ И Н. У. Н. није мировало за последње две године. Средишња тачка његовог рада је била питање реформи женских школа и савремено васпитање девојака. За овим г-ца Еми Бекман држи предавање. „О реформама наставе у женским школама“ коме ће бити посвећено више места у реферату о школама

На другој седници чланица и делегата, Г-ца Ланге има да се опрости са Удружењем Наставница. Кад је она ушла у салу сви је дочекују стојећи, а хор вишег лицеја пева њен омиљен псалм: „Подижем очи своје горама, одакле ми помоћ долази“. Г-ца Маргарете Тројге поздравља заслужну председницу истичући једнодушност свих чланица и наглашујући како су оне тесно

везане за своју организацију и за свога вођу. То њиховим скупштинама и даје ово „нeсравњиво спајање светковине и радног дана, свечаности и дужности“. Она се сећа свих места у којима су држале своје скупштине: сзакa варош давала је њиховој вољи одређени отисак и у њихов рад уносила извeстан свој ритам. Ређа се слика за сликом. И сада их није у Хале довело очајање ни скупила малодушност: „Ако је истина да дух ствара тело, ми, у узвишености овога тренутка, морамо исповедати дух који је у нама жив и који нам даје повода да верујемо у немачку будућност.“

После овога увода Г-ца Тројге изражава у име својих колегиница најдубљу и најтоплију захвалност Г-ци Ланге за поклон њеног животног дела. Она и Удружење значе за немачке наставнице једно исто. Чланице Удружења које је дух и рад Хелене Ланге толико подигао, преобраћају своју захвалност према њој у завет на верност, одговорност и животно делање. Њихово је доминантно осећање према њој: „Ми не можемо да вас се лишимо.“ Из ових разлога оне њу и још једну веома заслужну управну чланицу, Др. Гертруд Бојмер, бирају за почасне чланице Удружења.

Пошто су обе захвалиле на почисти, Г-ца Ланге потсећа још једном чланице на оно што јој је у њеном управљању Удружењем било звезда водила. Она је хтела да помогне немачкој наставници у њеном пуном и радосном вршењу позива тиме што јој је освојила поље рада које јој је припадало и на коме само она може да припреми жетву; то поље је немачка женска школа. Она се опрашта од Удружења сигурна да ће оно остати верно овим идејама и у том духу даље радити. Тако исто, она верује да дизање Немачке већ почиње и да ће се идућа скупштина држати у једном за немачки народ срећнијем часу. Као што је увек чинила, у добрим и у рђавим данима, и у овом свечаном тренутку потсећа сакупљене на отаџбину, а скупштину затвара химном: „Deutschland, Deutschland über alles!“

XVII Скупштина, 1923, Карлсруе.

Међутим идућа, последња скупштина Н. У. Н. која је прошле године била, у Карлсруе, одржана је још у горим приликама. Главни предмет дискусије био је васпитање девојака у државно-грађанским наукама. Министар просвете је том приликом нагласио да државно-грађанско и сексуално-педагошко васпитање треба да буду стожери женског образовања.

Г-ца Ланге, којој је сада седамдесет пет година, узима

учешће у дискусијама са неуморном свежином и „наглашава културну улогу жене. Већа права захтевају и веће дужности, наиме свесност социјалне одговорности и специјалног дара жениног, који би се изразили у културним творевинама заједнице. Целокупно образовање девојака мора стајати под том тачком гледишта да се у жени развија њена особена женска снага. Ако је она до сада пре свега у кући вршила културно дело, мора у будуће исте силе да унесе у јавни живот.“

* * *

Пратећи рад Н. У. Н. и обавештавајући се о свему што је с тим у вези, била сам под дубоким утиском немачке способности за организацију. Зажелела сам да и наше младо Удружење*) постане за нас оно што је за немачке наставнице њихови организација, и да оно у нашем друштву добије онај углед која има А. D. L. V. у немачком друштву.

Ово сам зажелела у толико више што су нам задаци исти. Једина разлика коју видим у њиховом и нашем програму је та што немачке наставнице изрично и искључиво траже да у женским школама и разредна и школска управа буде у рукама жена што је данас код њих и остварено, док ми тога захтева нигде и ни у једноме своме правилу немамо.

Нама је за сада задатак да подигнемо женску школу тиме што ћемо наставу у њој унапређивати и освежавати најновијим методама рада, које ће нам из културнијих земаља доносити наше чланице. Ми тежимо да обратимо подједнаку пажњу и на психичко и на физичко васпитање нашег женског подмлатка. Оснивање једне библиотеке за омладину одговарало би првом делу, оснивање једног модерног игралишта за женску децу одговарало би другом делу нашег задатка. — На овоме месту морам да нагласим да веома жалим што наше Удружење није послало и ове године две своје чланице ради проучавања школских питања. Било би од велике важности и значаја по нашу наставу да се пошљу не само наставнице научних предмета него и наставнице вештина, а нарочито гимнастике, јер би нам тек ове имале шта донети. У Немачкој су, на пример, полазна и главна тачка физичког васпитања вежбања из дисања. Колико је мени познато у нашим школама се на то још не обраћа никаква пажња.

Пред нама стоје и други задаци које нам време и широко

*) Удружење Наставница Средњих и Стручних Школа, Београд, Друга Женска Гимназија, Краљице Наталије улица.

поље рада нашега позива сами собом намећу. Између осталога треба приступити и оснивању пододбора и секција.

У погледу економског положаја ми смо у повољнијим приликама него немачке наставнице, јер ми немамо да се боримо за једнаке награде као оне. Ипак има две ствари које нас добро погађају: то су питање наставница без довољно квалификација и питање дневнице удатих наставница. Заједничка акција нашег удружења са другим женским друштвима и са Професорским Друштвом могла би да допринесе правичнијем и правилнијем решењу ових питања.

Има још један важан, тренутно најважнији, судбоносни наш проблем. То је проблем станова за наставнице самице. У другим земљама подигнути су Домови и за старе напуштене псе, који се издржавају и одржавају добровољним прилозима: ми још немамо ни Инвалидског Дома, а камо ли Дома за наставнице! На нашем је удружењу да ради свим силама како би наше наставнице самице дошле до једног, ма и најскромнијег, Дома. Ми имамо не само у Н. У. Н. одличач углед до каквих се резултата може доћи истрајним, неуморним и једнодушним радом, него смо скоро имали прилике да видимо и резултате рада једног нашег вредног женског друштва. Наше Удружење и наше друштво неће допустити да најпросвећеније жене нашега народа, жене које су васпитале толике генерације не штедећи себе, забрављајући на своју личну срећу, да ући нашем женском подмлатку све што су могле дати, да те жене једнога дана, кад буду пензионисане остану без крова над главом на овој пакленој скупоћи која је свакога дана све већа!

Љубица С. Јанковић

DUŽNOSTI BEZ PRAVA

Lijepo ime majka
Usta napunjuje. . .

Komu to ime nije sveto?! Tko nije oćutio svu slast djetinjih osjećaja spram majke drage? Nevinašće ne raspoznaje ničijeg oblića, no majčin dragi obraz od svih razabira, njoj se blaženom smješi, ujoj ručice pruža. . . Dječak, otisnuv se prvi put iz roditeljske kuće u svijet, misli i čezne za dragim ocem, milom sestricom, veselim drugovima... ali, majčin mu se lik najasnije pred oči izvija. Mladić, pun poleta i najuzvišenijih ideala, uzdiže lik

majke svoje nad sve ideale. Zrio muž, u naponu snage svoje, privija se majci svojoj jednako, kao i ono nevinašce u pelenama. Koliki ju pjesnici opjevaše, kako ju svojim umjetničkim kistom ovjekovječiše slikari, koliki heroji u ljutu boju poput lavova boreći se smrtno ranjeni izdišu, a zadnji im je šapat: „Majko moja!“ Vrate li se, pak, sa krvava razbojišta, padaju u toplo krilo starice majke poput blagih jaganjaca.. Ima li čovjeka koji u najvećoj radosti ili žalosti nije najnežnijim osjećajima prožet, zazivao slatko ime: Majka? Eno nam, osim nebrojenih primjera svagdašnjeg života, povjesnice! Koridana nijesu mogle ganuti ni molbe svećenikâ, ni gordih rimskih senatora, ali, ganula ga je molba matere iako je znao, da — uslišavši mater — gubi život svoj „Majko, ti si spasila Rim, ali si izgubila sina!“ — Majku ljubimo jednako bila ona stara ili mlada, bogata ili uboga, učena ili neuka, ugledna ili neugledna. I najnekulturniji narodi sve ti lakše oproste, nego uvredu majke. J pravo je! Za one fizičke bolove, koje ona podnaša, dok drago čedo pod srcem nosi, za one neopisive porođajne muke, za probdivene noći nad nejakim ili bolesnim čedom, za one osjećaje dublje od najveće dubljine morske, a žarče od najzarčeg vulkanskog ognja, kojim bukti srce njeno za čedo joj drago, uzvratio joj dobri Bog, evo, prirodnom ljubavi djeteta spram nje. Pa eto! Ta draga majka rodila je čovjeku i sestricu dragu, koja se uz „brâcu“ svôga ovija, kô bršljan što se oko dresta vije, koju on nježno ljubi i štiti, koju su i svi narodi opisali u nebrojenim pričama, opjevali pesmom vječnijom od proljetna lahorića... Da, sestra je iza majke glavni objekat narodne priče i pjesme. Eno, ta majka je rodila div junaka i vjernu ljubav, drugaricu života. I nju nalazimo u nebrojenim pričama i pjesmama, koli narodnim toli umjetnim. Osobito nas se dojmilju narodni prodnkti, posvećeni „dragoj družici“. Kako li se u njima obrazuju nježni osećaji muža spram „vjerne ljube“, a kako istom žigoše, mrzi i kazni — baš radi ove duboke ljubavi, koju osjeća za nju — nevjeru njezinu. Da! I žena igra jednako važnu ulogu u životu muža kao i majka mu i sestra. Koliku — pak — ljubav gaji u svom srcu otac spram kćeri svoje, a ipak ne nastoji, da joj olakša borbu u svijetu makar i znade, da nju ta borba neminovno čeka. Pod očevim okriljem ogrijeva ju poezija njegove ljubavi, ali to okrilje nije doživotno. Njoj je zeman ostaviti to okrilje drago i začu u krutu prozu života, u kojoj će nailaziti samo na dužnosti, a nikakva prava. Zar je to ljubav muškarca spram mile majke, željkovane seje vjerne ljube, ljubljene kćeri!

Dužnosti, sve dužnosti čovjeka natovario je jednako na njena,

kao i na svoja pleća, a *prava*, sva prava pridržao je — samo sebi. Negda je žena (bila to majka, sestra ljuba ili kćerka) živila u posve drugačijim prilikama, upućena lik na domaće ognjište, zaštićena od borbe sa svijetom: sinom, bratom, mužem ili ocem, ali danas su se životne prilike promijenile, pa dužnosti i potrebe žene su posve druge. Danas se u borbi života svako gura napred sam, pa u ovo materijalističko doba retko tko na koga misli i zaštićuje ga. Eno vidimo u ratno i poratno doba majke bez jedine potpore svoje — sinka jedinoga, sestrice bez „brata rođenoga“, ljube — sa brojn timer siročadi — bez vernoga druga, a mlađahne kćerke bez oca brižnoga. Nemila kob ote joj „hranu i obranu“ i ona mora da se sama bori za opstanak svoj i svojih. Kako je njoj — bačenu sa domaćeg ognjišta u vrtlog života, koji ju čeka sa svim dužnostima muškarca, a bez ikakvih prava, to ne misli većina muškaraca. Muškarac je stvarao, a stvara još i danas sve zakone sam, makar znade da je uza nj dobra polovica — a negde i više — bića drugoga spola, koje isto imaju pravo na život, a prema tome i na stvaranje životnih prilika. Je li pravo, da toj opjevanoj majci (a sada udovi sa rojem nejake dječice) stvaraju zakone o toj djeci sami muškarci bez nje? Da li je pravo, da pjesmom ovjenčanoj ljubi, seji i kćeri određuje muškarac sve dužnosti, a svako pravo poriče? Od same pjesme pukih osjećaja slaba joj hasna! — Koliko se puta čuje roptanje muškarca, kako je ova ili ona oblast krivo ili surovo postupala s majkom, sestrom, ženom ili kćeri njegovom dok je on odsutan bio. On prigovara, a zaboravlja, da je tome i sam kriv, jer joj nije dao prilike, da se ona do samostalnosti razvije te da se ne da, bespomoćno bacati mrtvim slovom odredbe i zakona, kod čijeg stvaranja joj je on sam prečio sudjelovati. On joj preči i danas da se usposobi za borbu sa vrtlogom života, makar znade da će ju životna struja zanijeti u taj vrtlog. Desiti će se možda, da on ponovno ostavi ognjište svoje i onda će opet stiskati pesmice na svakoga samo na sebe ne, koji i jest pretpostavio sina mladenačke dobe — možda i analfabetu — ispaćenoj i u životnoj borbi iskusnoj i očelićenoj materi, sestri, ženi i kćeri. Život će i opet na nju jednu nemilosrdno isceriti ralje svoje strašne, a njoj „opjevanoj“ uskraćeno je najpotrebitije oružje, kojim da se te nemani brani. O, muškarac njoj i danas slaže stihove, prebire lirom najnježnije tonove, niže priče, iznaša najdublje osećaje, a istim časom zaboravlja da to nije ono bitno, što je njoj potrebno. Uzvini ju do sebe, daj joj prava, kad si joj narinuo i dužnosti, to je ono, što traži i ima neosporno pravo da traži tvoja mati, sestra, žena i kći. I u

najnovije doba pače smanjeno je pravo žene. Dok joj u drugim kulturnim zemljama proširuju pravo, te ona tamo obnaša najviše javne funkcije, kod nas se baš ide natraške. Ili zar naša žena vrijedi manje od one Američanke, Engleskinje, Dankinje itd.? Tek nedavno je u našem parlamentu učinjen opet greh ženi, oduzevši joj i ono zericu prava, što ga je kod opštinskih izbora imala. I to se dogodilo baš u sreću Jugoslavije, u Beogradu! Zar tako naplaćuju naši muževi patnje žene? Ili im zar nije dozrela? A bila je — zar — zrela za nadčovječne muke i prije rata, a pogotovo za vreme rata, a pogotovo za vreme krvave tragedije ratne. Zar baš Beograd mora daleko poslužiti za primjerima, u kojima se zrcali sva veličina i herojska jakost žene. Zar toliko priznanja za more patnje što podnije njihova mati, sestra, ljuba i kćerka. Tu više ne može da bude neuviđavnost. Tu je tvrdoglavost, muškaračka oholost, umišljena veličina, a što je najernje: cruta nezahvalnost. I ti su zar zreli, da sude i stvaraju zakone o ženi bez — žene.

Lucija Persoli-Miškulić.

ЗА СЛОБОДУ МУСЛИМАНСКЕ ЖЕНЕ

Прошлог лета била сам у гостима код мојих рођака, близу Босне. Они су знали да ме жеља вуче да видим харем и да упознам Аишу, о којој ми је нећака Милева много приповедала.

Једно после подне извезосмо се до Кр. Целим сам путем размишљала о харему, у ком сам у мојој младости најугодније часове проводила. За мене је било највеће уживање, када сам имала слободног времена, да правим посете код беговица, нарочито где је било младих ханумица. Све је код њих одисало поезијом, чистогом, љубави и севдахом. Накићене бисером, одевене свилом, затворене као тице у кавезу, радо су то све носиле, јер су тврдо веровале, да им је то Алах одредио и да су створене само за свога мужа, да он ужива у лепоти њиховој.

Али после толико година, кад сам ступила у харем беговице, где сам негда оставила Хануму срећну и задовољну са својом судбином, нашла сам на противно. Њој је додијала фереца и решетка, бисер и накит, јер она хоће слободе, хоће просвете.

Кад смо стигли у Кр. најпре потражисмо Аишу, али ње не беше код куће; рекоше нам, да је отишла код рођице беговице.

Али и ту морадосмо мало чекати, јер нам слуга рече, да

су хануме отишле у шетњу. Након пола часа дошао је син беговице, млади доктор, да нас одведе у харем.

Госпођа беговица дочека нас још на собним вратима, а поред ње њена ћерка Фатима и рођака Аиша. Девојке се обрадоваше Милеви, поседаше на миндер и весело приповедаху. Милевина мати и ја водиле смо озбиљан разговор са беговицом и младим доктором. Када смо по обичају испиле кафу и слатко, умешах се и ја у разговор девојака. Аиша ме запита: „Јел те госпођо и Ви сте поборница за женско право?“ Мало се изненадих кад чух реч „Ви“. Но одговорих јој: Да, јесам. „А да ли сте зато да и ми скинемо зар и да се слободно крећемо, јер нама је долијало ово ропство, и ми хоћемо просвете; а овако затворене у харему никад нећемо до тога доћи?“

„А да ли читате Аишо?“ — упитах, је „ево рођаци су вам интелегентни, па ће вам знати дати душевне хране. Читајте књиге у којима ћете наћи кориснога знања којим ћете простветити Вашу душу“. Аиша се тужно насмеја, а оне њене тамно плаве очи као да засузише. „Ја госпођо“, рече ми, „много читам, читам и женски лист „Женски Покрет“, али што ми то вреди, када морам да живим увијена у зар, те не могу да дођем међу вас, па и ја своје жеље да откријем?“

„А како не“ — рекох јој, — та била је на женском конгресу у Загребу учитељица Муслиманка из Сарајева“. „Да, да била је и ја сам је поздравила и писала јој, али ено како су противу ње устали, да не би вас не би се смела у Сарајево вратити!“

Виђех да Аиша све добро прати и да је умирих, рекох јој неколико утешних речи: „Не тугујте Аишо, можда да би сте Ви на много разочарења наишли у свету и зажелели се харема“. — Она ме погледа са својим великим очима, као да би хтела рећи: не говорите истину.

На поласку ми рече: „Поздравите госпође сестре око Женског Покрета и нека пре, него што извојују себи право гласа, скину нама зар са очију, па да заједнички радимо за потпуну слободу жене. Обећах јој и понесох успомену на Аишу. Срдачно се руковасмо. А када седосмо у кочију, погледасмо на прозоре, који су били застрги решеткама. Иза њих су вириле две лепе главе — Аиша и Фатима, са погледима као да моле: сестре, не заборавите нас!

Па зар још и данас има овакова ропства? Има и данас! Па одакле је уредба да муслиманске жене морају бити прекривене и скривене од осталог живота и друштва.

У Арабији, у давно доба, лепота жена узроковала је брачна вероломства. Уредба, да свака жена већ од најранијег девојачког доба па до гроба мора носити зар и за свакога мушкарца мора имати сакривено лице, уведена је зато да се не би мушкарцу дало повода да се заљубљује и да из те љубави не настане прељуба.

Ову уредбу, која је живот жене природно сасвим скучила и ограничила до потпуног робовања, јер оне одељене од света проводе у харемима, у затвореним собама, са решеткама на прозорима, као у тамницама, муслимански свештеници су прогласили верским законом и ако тога закона нема у Корану књизи Великога Пророка.

Разуме се да је муслиманска жена искључена из друштвене заједнице готово у сваком погледу као да она није човек.

Овакве уредбе, по којима је жена кроз векове морала ропски и животињски живети, толико су се упиле у мозак и срце Муслимана и тако постале наравне и оправдане да сматрају да их никаква сила ни мудрост не би могла укинути и доказати апсурдност и нечовечност њихову.

Смешна и жалосна појава за двадесети век, јер је апсолутно невероватно, да је муслиманско друштво данас онде, где је једино по свом културном животу могло бити пре десет-петнајест векова. Али тако је.

Младо-муслимани и Младо-муслиманке воде покрет за звоје ослобођење прогив Старс-муслимана и Старо-муслиманки, који хоће ропство, јер не познају и не осећају, па зато и не желе слободан људски живот; ове предрасуде убиле су им способност здравог размишљања и умртвиле срце.

Борба против ових уредаба и схватања није се могла водити у оно давно варварско и апсолутистичко доба, у коме су ове уредбе могле постати и одржати се; када су владали хирови појединаца и кад социјалних питања у правом смислу није уопште ни било, нити се истицала права социјалне природе, нити се бориле групе свесно организованом снагом против неправде и насиља појединаца, који су владали по својој вољи.

У таквим приликама о праву жене у опште није се могло ни сањати.

Али данас. Данас када је цело људско друштво, свака класа у њему крочила далеко напред у схватању свога положаја и права, ни једна вера није у стању да скучи слободу духа и разума људског прописивањем својих обреда, ма се трудила не

знам како, да светим ауторитетом доказује њихову спасоносну потребу.

Једина муслиманска вера остаје верна једноме прастаром обичају који се ко зна чијом заслугом сматра верским законом, и сили на вршење нечовечних уредаба којима жена робује,

Истину, да је жена човек и као таква, да има слободан приступ и учествовање у моралној и правној заједници друштва, и поред њезине апсолутне јасности на жалост не треба доказивати само Муслиманима, него и осталим мушкарцима; али је положај Муслиманке жене жалостан до варваризма.

Зато је нама женама које слободно, отворена лица идемо свуда међу људе дужност да отворено водимо борбу за ослобођење Муслиманке.

Муслиманке писмене позивамо да се огласе о овоме јавно преко нашега листа.

Ако муслиманска вера и њезини духовни представници и данас бране и подржавају овај обичај, онда та вера да садржи неznam колико истина и учења како да се приближи божанству и дође до среће, слабо хвата корена у срцима нових Муслиманки, јер јој оне свирепо робују.

Соња Фетер-Ћук.

ЖЕНЕ И ИЗБОРИ У ЕНГЛЕСКОЈ

Резултатима овогодишњих избора у Енглеској можемо бити задовољнији него прошлим. И ако је осам жена посланика од 615 чланова парламента број, који се не може назвати претераним, нарочито с обзиром на то да у Енглеској има преко милион жена више него људи, ипак је извесно да ће потреба жена и њихове жалбе бити саслушане. Осим тога има и једна срећна промена у разлозима који су довеле жене у парламенат. До сада су три жене које су биле посланици, биле изабране да узму упражњена места њихових мужева. Истина је да су леди Астор и г-ђа Винtringан, тако добро и савесно испуњавале дужности свог положаја да су овога пута остале на њему по сопственим заслугама на велико задовољство организованих жена. Али ипак, било би за жаљење да се, као преседан, установи теорија да је жена у парламенту само као прва замена за мужа. Три нова члана, које су жене свих партија дочекале са задовољством, су три чланице радничке партије: г-ђице Маргарет Бондфилд, Сузан Лавренс и Сјороти Џусн.

Свака од њих се је одала социјалном раду и одликовала способношћу и вољом.

Маргарат Бонфилд је вођа енглеске радничке партије и добро је позната из учешћа које је узимала на међународним конференцијама. Дуго година радила је са Мери Макартур у Женском Радничком Савезу и у Женским Кооперативним Удружењима. Ове године је добила почаст која до сада није била дата ни једној жени: била је изабрана за председницу Конгреса Радничких Савеза. Она је одлична говорница, јасна, јака убедљива. Она је једна од првих чланица Интернационалне Лиге за Мир и Слободу, дакле убеђена пацифисткиња. Енглеске жене су очаране што имају такву једну представницу у парламенту.

Сусан Ловренс радила је вредно за радничку партију и у постовима општинским. Од 1910. била је у Лондонском Окружном Одбору. Она је почела њен јавни и социјални рад као конзервативка, али се убедила да је једина партија која може и хоће да учини хитне социјалне реформе у питању станова, васпитања и неге деце и да установи пристојне индустријске прилике, радничка партија којој се доцније придружила. Била је активни члан савета лондонског кварта Поплара, једног врло сиромашног лондонског краја, и са осталим саветницима одбила је да покупи порез у томе делу града где је, по њиховом тврђењу, народ сувише сиромашан да би га могао платити. Она и сви саветници били су у затвору шест недеља, и тада је влада морала попустити. Она мисли да њен избор дугује томе, што су раднице поступно увиделе да неиздржљиве станбене прилике као и незапосленост могу бити побољшане само политичком акцијом. Шта више британски бирач, који врло споро прима нову идеју, овим трећим изборима на којима су жене биране, навикао се на ту идеју, у ствари заинтересован је и свиђа му се помисао на женског члана. Зацело им је леп и несебичан рад из љубави према радницама улио поверење према г-ђици Лавренс; они су уверени да не би могли имати бољег представника.

Дороти Џусн која је добила скоро 20.000 гласова и победила једног екс-министра у Нортичу, одала се раду од кад је свршила колеџ у Кембриџу. За време рата организовала је курсе и упославање незапослених жена: радила је сама као служавка у прљавом одељењу за млађе једног луксузног хотела да би проучила њихову беђу на извору, и била је за време шест година главни организатор Националног Савеза Жена Радница.

Тако ће раденице и незапослене жене имати у новом Дому способне и добро информисане говорнике.

Конзервативци имају новог женског члана у особи војвоткиње од Атола за коју веле да је жена велике способности и јаког карактера. Она припада једној способности породици; њена сестра је била прва жена која је добила највеће почасти кембричког универзитета. Сама војвоткиња од Атола написала је војну историју њеног родног краја Скотске, помагала је своме мужу кад је био у парламенту, и унеће интересовање и силе у њено ново поље рада. Леди Терингтон, за либерале, г-ђа Филипсон, за конзервативце, имају сада да дају рекорд за свој социјалан и политички рад.

Што се тиче жена бирача, оне су показале још већу ревност за политичке проблеме који су се налазили пред њима, нарочито у питању тарифе у слободној трговини и скакању цена, тако важном питању. Кандидати изјављују, да су ситне шале, напади на друге људе и остале баналности избора досадили женама, и да оне захтевају факта и аргументе.

Преса се изражавала са пуно поштовања и симпатије о свима женама кандидатима као и о женама бирачима.

Жалимо неуспех многих одличних кандидата жена, нарочито председнице Интернационалне Алијанције за женско право гласа, г-ђе Корве Ашби чија је личност учинила врло добар утисак на бираче и која је задобила многе пријатеље и гласове, ала, на жалост, не довољно да би могла победити јаког противника Торијевца.

Многе остале жене кандидати храбро су издржале борбу и надамо се да ће многе од њих бити других избора изабране.

С енглеског,

М. Шипшанкс.

Вера Петровић.

ИЗВЕШТАЈ РАДА ОРГАНИЗАЦИЈЕ УЧИТЕЉИЦА И ЗАБАВИЉА

НА ПРВОЈ РЕДОВНОЈ СКУПШТАНИ ОД 1920—1923.

Организација учитељица и Забавиља је младо удружење створено априла 1920 год. једновремено кад је постао и Женски Савез Краљевине С. Х. С. а у циљу спровођења државног јединства, што је и организација себи ставила за циљ.

Колегинице које су од почетка своје службе увек уживале

углед у своје друштву и ван њега, које могу послужити млађим поколењима за пример, високо схваћајући улогу народне учитељице у новоме времену, нашле су се побуђене да то друштво организују. То су: наша надзорница г-ца Савка Радичевићева, председница Организације, г-ђа Јела Ивановићка, Василија Стојановићка, Јела Аћимовићка, Јелисавета Стајимировићка, Јела Петровићка, Наталија Кошанин, Лепосава Радишићка, Лепосава Лазаревићка, Драгиња Поповићка, г-ца Милева Антонијевићка, г-ђе Јелена Симићка, Мица Стојановићка, Макрена Провировићка, Даринка Гусићка, Мара Чолаковићка, г-ца Милева Тодоровићка и многе друге вредне чланице оснивачице. С болом у души морам псменути да је Организација изгубила једну вредну чланицу оснивачицу Драгу Џинићку, учитељицу на Савинцу.

Сем одбора у Београду постоје још одбори у овим местима: Пожаревцу, Скопљу, Баваништу, Земуну, В. Бечкереку Н. Саду Новој Пазови, Сомбору, Марибору и Сплиту.

На једној ужој конференцији 16. априла 1920 г. г-ђа Лепосава Максимовић-Петковићка, председница Женског Покрета истакла је: потребу, начин рада и циљ организације, те је морално и материјално помогла Организацији у њеном стварању. Било је колегиница које су одмах у почетку схватиле дух Организације као члана савеза свих друштава Краљевине, као и оних које нису. Али доцније посматрајући рад организације постале су њене редовне чланице. Осетиле су, да задатак Организације није одвајање од колега, на против подела рада у заједничком циљу.

И као што свако професионално друштво узима задатак за своје професије, то је учинила и Организација. Дакле задатак је, поред спровођења народног јединства, још: старање о моралном и материјалном положају учитељица, као и васпитање подмлатка у моралном и физичком правцу; одржавање везе с мајком детињом да би се с њом сарађивало на испуњавању овог програма.

У целој свету и пре рата постојала су женска удружења, а у овој страшној европској рату жене су доказале своју велику способност и мудрост за самосталан живот и борбе у њему. Доказале су интелектуалке као и неинтелектуалке, што им је високом културом просвећених и непристрасних људи и признато. Са великог интернационалног конгреса жена у Риму поздрављене су све жене, које су поднеле жртве у овој рату, оне по школама, фабрикама и пољима — све које доприносе добру човечанства. Према томе наше организовање дошло је као

природна последица социјалних прилика у којима живимо, јер народна учитељица није могла допустити, да се ствара савез од 205 женских удружења са хуманим, просветним, социјалним ит.д. циљевима, а да она нема своје место у раду савезном.

Из наведеног задатка види се: да Организација има и фе-министичко обележје у скромним границама.

За жаљење је, што и поред овако јасно истакнутог циља Организација није нашла помоћи и разумевања од стране оних, који су је требали разумети и помоћи, а то су наше колеге са којима учитељице заједнички сарађују на свима пољима.

О. У. и З. је себи ставила још у задатак: оснивање Дома У. и З. Тај дом би био једна хумана установа, који би у себи примио остареле, изнемогле, усамљене учитељице без породице, које би се пријатније осећале у Дому у своме друштву но усамљене. Наш Уч. Дом, на чијем су стварању радиле напоредо са учитељицама и учитељице, не може ово извести, јер му је циљ збрињавање само учитељске деце. Организација је скоро дошла до успеха, додељено јој је земљиште у Студеничкој улици. Променом председника општине није се обећање испунило. Али организација ће и даље радити на овоме. Свака новина наилази на борбе, ми се миримо с тјм борбама, још ће рад бити упорнији, што су већи отпори.

Као што се види рад организације није био без борбе. Радило се, успевало и неуспевало за ово кратко време.

Од акутних питања на којима се радило од почетка постанка Организације јесте: дневнице удатих учитељица. Ишло се Законодавном Одбору, финансијском, Министарству Просвете и свима осталим меродавним факторима; али се није успело! Што се није успело, не може се преписати у неуспех Организације, јер последњи одговор меродавних фактора гласи: ово питање није само питање учитељица као професионалних раденица, но и питање осталих чиновница: професорски, забавиља, поштарки и т. д. Речено је: за учитељице би се и могло оставити, кад та ствар не би била у вези са чиновницама осталих професија. Главно је, да се на томе радило пре свију, почев од учитељске скупштине у Загребу где су удружене Српкиње, Хрватице и Словенкиње браниле ову законски оправдану потребу, до последње резолуције збора београдских учитеља. И резолуција збора београд. учитеља постала је на основу преставке ове Организације. И ове године поднета је наша резолу-

ција: да се удате учитељице изједначе са људима у награди, јер једнаки рад повлечи једнаке награде.

Организација је од свог постанка радила с успехом и на овим пољима: *националном, културно-просветном, социјално-хуманом и књижевном пољу.*

А како је себи ставила у задатак и физичко васпитање де-тиње увела је дан чистоте — понедеоник, када се морају сва деца прегледати јесу ли чиста. Њено је дело, де су господа лекари чешће обилазили школе и држали предавања ђацима и ђачким родитељима.

Најглавнији рад и успех постигнут је *на националном и хуманом пољу.* Наша деца дописивала су се с децом из проширене нам отаџбине и братске нам Чешке.

Створиле смо могућност да дубровачке „Пчелице посете Београд у коме су се позабавиле десетак дана као гости београдске деце, ученица основних школа. Дочекивале смо децу још из многих других крајева отаџбине, према могућности погостиле наставнице-ке њихове. Вратиле посету дубровачким „Пчелицама“, ученицама у Ђакову, Осек и другим местима, у опште радиле на зближавању деце. Утицале смо на децу те су слале поклоне својим другарицама у Дубровнику и Цавтату — своје ручне радове, оне исто тако њима враћале. Организација У. и З. узимала је учешћа у дочеку многих културних друштава помажући их и материјално.

Једно од лепих улога је прихватање својих колега и колегиница из Јужних Крајева Србије, којима је приређена чајанка прилозима чланица. Као госте имале смо част видети Њ. Преосвештенство битољског владику и више одабраних гостију из Министарства Просвете, Повереништва Југословенског Удружења и т. д. Чули су се дивни патриотски говори од гостију и наших чланица.

Приликом доласка моравских учитељица узеле смо учешћа, па и других хуманих корпорација, које су долазиле у нашу престо-ницу а у циљу спровођења народног јединства. Као и групе чехословачких учитељица и учитеља, које је предводио дични син своје отаџбине легионар-посланик колега Орижек, ком је Органи-зација у име учитеља предала красан букет с траком и нат-писом.

Оваквим радом учитељице доказују, да су носиоци јединста са колегама а никако да раде на одвајању од с муком стеченог Учитељског Удружења.

На хуманом пољу рад је био огроман. Суштина свега рада

Организације је хуманост а радило се с највећим задовољством. Учитељице су се утркивале, која ће више прилога прикупити за пале борце од 1912-1918. г. Приређивана су и матине-а која су увек чинила част Организацији, а од којих је једно удостојило својом Високом посетом Њ. В. Краљ с председником скупштине, Господином Министром Просвете и осталом господом посланицима. Организација је од прихода са ових успешних матине-а приложила 7000 динара Фонду учитељске ратне счрочади а 3000 динара својим младим будућим колегиницама за оснивање Дома ученица Ж. Уч. Школе. Ово је највећи доказ љубави и солидарности према учитељској деци, било оно колега или колегиница.

Исто су тако схватиле организовање и чланице Организације из Земуна, Пожаревца, Скопља и т. д. дајући своје прве плодове рада за заједничку ствар другова — зидању Конвикта, Домова и т. д.

Од другог приређеног матине-а са децом из забавишта по 400 дин. предато забавиштима за набавку потребног материјала, те се на овај начин потпомогла ова потребна и хумана институција.

3000 динара послато помоћ гладним учитељицама у Русији. Пострадале Битољце помогле смо са 1000 динара, а чланице међусобно прикупиле 389 динара и послале.

Скромним прилозима помогле смо браћу у Сушаку, Јадрану и поробљеној Корушкој са чијим радом Организација је стално у вези преко својих одбора.

Скупљале смо прилоге за материнско удружење и дежурале у њему за време распуста.

Прикупљале смо прилоге: за Дом Добровољаца, Храм Св. Саве, Инвалидски Дом, за спомен плочу Јосифу Кузминчићу — Руњанину, Споменик Незнаном Јунаку, оравку Ружице Цркве, Дом Српских Сестара, О руском дану за руску децу прикупиле сјајан и обилан прилог као и прилоге за гладне Русе.

Пролавале смо медаље ликова Њ. В. Краља и Краљице за Дом Милосрђа на Косову у Штимљу, кога је подигло Друштво Књегине Љубице. Организација је преко заузимљих својих чланица прикупила у женским школама око 3000 динара коју је суму предала Одбору К. Љубице и образовала фонд за сиромашну децу школе у Штимљу на Косову.

Прикупила је и предала 2000 динара Друштву Женских Лекара за подизање Дечје Болнице у Београду, те на овај начин потпомогла подизање овог хуманог дечјег дома.

Помогле смо своје изнемогле и болесне колегинице како из Јужне Србије тако и Словеначке

Високо схваћајући улогу своју у Држави, Организација је од скромне своје имовине уписала 7⁰/₀ државни зајам у суми 12000 динара скоро сву своју прву годишњу имаовину.

Своје Учит. Удружење помогле смо у раду уписавши 20 акција учитељске задруге А. Д.

Круна рада је скромни фонд Војводе Мишића из кога се сваке године збрине по једна малишанка — сироче из породице Војводине, из његовог места рођења. Постоји писмена захвалност брата Војводиног, јер је збринута једна малишанка. Фонд износи у новцу 1500 динара, основа је у место посмртног венца на одар Војводини. Фонд помажу чланице сваке године са по два динара уз чланарину.

На културно — просветном пољу једна од најјачих тачака је: Дечије удружење „Пчелице“, ради спровођења државног народног јединства путем младих душа, о чему ћете чути специјалан извештај.

Организација је утицала на децу да непохађају овакве данашње биоскопе.

Извела је курсеве за чехо-словачки и француски језик уз припомоћ чехо-словачког Посланства и Клуба Француских пријатеља. Курс је посећивало око стотину деце и положила су ове године испит одлично пред Господином Послаником Чехо-Словачке републике, изасланицима Министарства Просвете у лицу г. шефа кабинета, начелника Министарства Просвете Одељења за Основну Наставу и Шефа Одсека за Народно просвећивање.

Одржале смо курс деци са недовршеном школском спремом и допуниле потребно знање за живот и то радећи све чланице без икаквог хонорара.

Чланице су држале предавања: У Чачку, Београду, Урошевцу, код Грачанице, у Земуну и Панчеву.

Увек су се дотикале и стручних питања. Овај су програм стриктно спроводиле и чланице свију Одбора у земљи.

За Социјални положај учитељица Организација је успела и добила своју надзорницу у Београду, управитељице жен. школе у Београду и једног женског секретара у Министарству Просвете. Сва су та права стечена на основу освештане изреке: *да се за једнаке дужности добијају и једнака права.*

Организација је мученички одржавала ова права радом својим; али изненада духнуо је оркан и збрисао право управитељице.

Једног дана биле смо разочаране поступком својих колега. С болом у души морамо ово констатовати: *ујравнишељи свих мушких школа у Београду без присусиства ујравнишељица донели су резолуцију о суспендовању управителјица!* На основу те преставке Министарство је извршило суспендовање управителјица — учитељица.

Овим актом вратило се у назад: у место да следују примеру осталих културних народа, који помажу жену и поштују њена права. Данас и азиски Сијам на интернационалном конгресу жена у Риму испослао је жене: судије, адвокате, новинаре, дакле чак и азиске расе које су назадније од наше имају жене са стеченим правима. А шта да речемо на ово?!.. Учитељице су изгубиле једно почасно звање, признање, зато што се тако хтело. Најзад се осетила учињена неправда суспендовањем управителјица, враћене су три — четири.

Организација је радила и за све своје колегинице кадгод је којој требало помоћи и кад су се обратиле Организацији. Управа је одређивала чланице, које ће радити по молби заинтересованих учитељица из свију крајева наше земље.

Организација се живо заузимала за побољшање колегиница забавиља са стручном спремом и доста у томе погледу успела.

На књижевном пољу Организација имајући на уму свој најсветији задатак: да добру књигу спроведе у најудаљеније крајеве своје отаџбине, издала је у две књиге своју „Слободанку“ по 5000 примерака пршле и ове године. „Слободанка“ је наишла на одличан одзив. Колегинице и колеге распродавали су је без процента, чиме је увећана имаовина Организације на чему им и овом приликом срдачна хвала.

Сва су се стручна гласила похвално изразила о „Слободанци“, како првој тако и другој књизи, а наш вредни колега композитор учитељ Драгољуб Илић компоновао је с успехом три песмице из „Слободанке“.

Обе књиге прерађене су за слепо децу Дома Слепих у Земуну. Половина чистог прихода намењена је подизању будућег Дома Учитељица, а друга половина на извођење екскурзије учитељица, које мисли Организација да предузме.

У овој години чланице Организације имале су велико задовољство чувши реферат г-ђе Јеле Ивановићке, потпредседнице Организације „О просветним приликама у Чешкој“.

А 15. јуна т. г. цењена г-ђа Лепосава Максимовић-Петковићка, одржала је предавање на конференцији учитељица „О ин-

тернационалном конгресу жена у Риму“ обављеном маја месеца, где је и г-ђа била изасланица. Том приликом имали смо задовољство чути реферат о раду ван конгреса младе г-ђице Милене Атанацковићеве, чиновника Министарства Ссцијалне Политике, која је такође била изасланица на конгресу и која је нарочито радила на стварању Женске Мале Антанте.

Сва три реферата саслушана су с највећим одушевљењем.

Организација, да би пратила рад учитељица-ља у проширеној отаџбини прима листове: „Женски Покрет“, „Јединство“ што излази у Загребу, „Вировитички Гласник“ из Осека, „Завичај“ из Скопља, „Просветни Радник“ из Скопља, „Дечје Новине“ које уређује жена — тетка Зорка Лазић.

У целокупном раду Организација је велику бригу поклањала просвећивању жене у народу, јер просветити жену значи придобити је за школу, а поред ње и људе, нарочито у Јужним крајевима Србије, где се опажа велика удаљеност од школе. У овоме су имали великог успеха одбори у земљи. У престоници организација је ово спроводила путем одржавања Материнских Састанака у свима женским школама.

У програму је будућег рада, да се створи један музеј женских ручних дечијих радова у циљу спровођења народне орнаментике, као и цртежа, писанака, писмених састава и т. д. За стварање овог музеја Организација се нарочито обраћа другарицама у унутрашњости.

У овоме извештају у кратко вам је изнешена слика трогодишњег рада Организације. Радило се и борило подједнако. Борбе око задобијања и одржавања моралних права за дуже време кочиле су точак рада Организације, успело би се и више у томе изгубљеном времену.

Многе наше колегинице у унутрашњости и не знају да постоји Организација а још мање о њеном раду. Неке су можда и чуле, али имају погрешно мишљење. На вама је, драге колегинице, које сте сад овде, да обавестите колегнице у унутрашњости, ако сте из извештаја осетиле, да треба радити у овоме правцу, да се организујете, јер само организоване раднице могу успевати у своме послу.

Управа Организације подносиће вам овај скромни извештај о своме раду, моли скупштину да верује: да су чланице управе уложиле део душе своје у овај рад, некад са успехом, а некад без успеха, али увек с уверењем, да су се у своме раду руководиле љубављу према своме народу, својој домовини и под-

млатку, коме су се посветиле. Пружајући овај извештај управа моли скупштину, да јој да разрешницу на свој рад, а новој управи ставља у аманет: да настави и разграна овај рад, јер је широко поље рада народне учитељице у новоствореној нашој домовини.

Управне чланице организације: *Љубица Ђорђевићка*, учитељица, *Сшана Јовичићка*, учитељица, *Драгиња Поповићка*, учитељица, *Милица К. Малешашка*, наставница забавишта, *Јелена Симићка*, учитељица, *М. Профировићка*, *Јулија Гмизовићева*, *Дар. Гавриловић*, *Тереза Милерова*.

Пидпредседница
Јела Ивановићка
организатор „Пчелице“

Председница
Савка Радичевићева
надзорница женске школе.

Секретар
Дес. Св. Аврамовићка,
учитељица

IZVEŠTAJ OD RADU „DRUŠTVA UČITELJIC MEŠČANSKIH IN OSNOVNIH ŠOL, UČITELJIC ŽENSKIH ROČNIH DEL IN OTROŠKIH VRTNARIC“ V MARIBORU

Naše društvo še je zelo mlado, zato še mora boriti še s težkočami, ki so kakor otroške bolezni. Uspeli so še mali, a zato ovire tim večje.

Društvo je ustanovljeno za tovaršice na bivšem Štajerskem in v Prekmurju. Smoter njegov je, da drugarice z družinimi silami delujejo na polju prosvete, napredku in za priboritev svojih stanovskih pravic. Naloga društva je: širiti prosveto med širjimi sloji naroda, zanimati se za mladi ženski učiteljski naraščaj ter vzdrževati stik z učiteljicami iz družih pokrajinj Kraljevstva Srba, Hrvata in Slovencea.

Društvo se je ustanovilo v decembru 1. 1921. Vpslalo je svoja pravila v odobritev pokrajinski upravi v Ljubljano. Razne sovražke sile so zaplaševale odobritev celih 5 mesecev. Petkrat so se društvu vrnila pravila v popravo, včasih samo zaradi ene besedice, a napak se je našlo vedno novih. Sledujič nam je bilo čakanje predolgo in zagrozile smo, da se pritožimo na ministerstvo v Beograd. To je pomagalo. Sledujič so se nam vendar izročila potrjena pravila.

Še le sedaj je društvo legalno, pravomočno obstojalo in je veljal že prej izvoljeni odbor:

Marija Godec, predsednica; Matilda Vodenik, podpredsednica; Jela Levstik, tajnica; Olga Perme, blagajnica; Mlinarič Josipina,

namestnica; Medved Marica, namestnica; Odbornice: Gorup Menica, Škof Franja, Baloh Klara; Pregledovalke računov: Kožuh Alojzija, Štupca Antonija.

Že pri prvem zborovanju se je upisalo 70 članic, ki je v prvih mesecih narastlo nad 100.

Društvo je naznanilo svoj pristop „Ženskemu Savezu“ in plačalo članarino za l. 1923.

Članice so pobirale za sklad otroške bolnice in nabrale lepo vsoto.

V jeseni 1922 se je priredilo predavanje Jele Levstikove: „Socijalno delo učiteljice“ ter k predavanju tudi povabilo slušateljice ženske učiteljske šole III in IV letnik. Z veseljem so pozdravile starejše učiteljice naš mladi naraščaj, našo nado za bodočnost!

Ob priliki enega naslednjih zborovanj se je priredil ogled mariborskega mestnega muzeja, katerega so učiteljice obiskale ob posebni njim rezervirani uri.

Tov. Ažman je predavala spomladi l. 1923 „Moralna uzgoja ženske mladine.“

Na zborovanju v okt. 1923 je govorila Mar. Godec: „O ženski feministični alijanci“ itd.

Tako poskuša društvo izgajati svoje članice k zainteresiranju ženskih pitanj in jih navduševati za socijalno delo med ženstvom.

Društvo je tudi podvzelo energične korake za dosego stannovskih pravic svojih članic, kakor:

1. Borilo se je za izenačenje dnevnic udatih učiteljic z drugimi kolegi in koleginjami.

2. Za pravice učiteljic ženskih ročnih del, ki niso imenovane v zakonu o državnih činovnikih.

3. Storili su se koraki, da se učiteljicam ženskih ročnih del in otroškim vrtnaricam zvišajo zopet dnevnice, kiso se okt. 1922 zmanjšale za 5 Din. dnevno.

4. Ob priliki volitve zastopnikov učiteljstva v Višji šol svel januarje 1923 je nastopilo naše društvo solidarno z „Društvom slov. učiteljic v Ljubjani in smo zahtevale izmed 3 zastopnikov eno žensko z motivacijo, da je učiteljic nad polovico. Pri seji širjega sosveta Ugu je nastopila Mar. Godec energično za to zahtevo, a je propadla, ker je bila sama med 32 predsedniki okr. učiteljskih društev. Pustili so nam potem 3 namestnice, ki pa nikdar ne pridejo do veljave.

5. Se je društvo zavzelo za nekatere zabavilje, ki so bile ređucirane od ministerstva za socialno politiko itd.

Društveno delovanje ovira mnogo neprilik.

Prvič slabi gmotni položaj učiteljic, da le težko plačujejo UYU in še posebno društvo. Tudi smo nameravale napraviti v majniku 1923 skupen izlet z ljubljanskim društvom učiteljic v Celje, kjer bi se snidle iz severa in juga, a se je misel morala preložiti na boljšo dobo, ker ni bilo materijalne podlage.

Drugič sovraštvo in mržnja ter ljubosmunja tovarišev, ki se boje za svoj moški vpliv, če bi se me ženske zedinile v zavedno falango in nastopile solidarno; ker potem gotovo zmagamo, ker nas je po številu več. Zdaj jim da moč le naša nezavednost. Dovolite, da navedem konkretne slučaje. V okraju (sreзу) Celje se je pri zborovanju okrajnega učiteljskega društva agitiralo med učiteljicami za vstop v naše društvo, kar vstane eden kolegov in ostro nastopi proti učiteljicam. Ustrašile so se in črtale svoja imena iz našega društva. — V okraju Ptuj je sklenilo okrajno učiteljsko društvo, da nobena članica okrajnega uč. društva nesme biti tudi ob enem članica društva učiteljic. Tovarišice so se dale terorizirati in izstopile iz „Društva učiteljic“.

Tako je *tretji* vzrok, ki ovira naše delovanje nezavednost učiteljic samih, kar nas zelo boli in nam jemlje veselje do dela.

Kot četrti vzrok bi navedla pomanjkanje ženskega lista, v katerem bi se navduševale k skupnemu delu in v katerem bi se vzbujala smisel za ženska pitanja.

„Ženski pokret“ je izvrsten list, a za naše slabe gmatne razmere skup tako, da si ga vsaka naročiti ne more; žal je tudi pri nas premalo razširjen. Prostor v „Učiteljskem Tovarišu“ pa nam je le težko in redko kdaj na razpolago.

Treba še je med učiteljicami mnogo dela in mnogo agitacije, predno bodo vse postale navdušene članice „Društva učiteljic“, predno se bodo zanimale za ženska pitanja. Dobro bi bilo, če bi nam naše drugarice v Beogradu enkrat poslale vneto agitatorico v Maribor, ki bi tovaršice podučila in navdušila za delovanje v društvu ter jim opisala korist, ki ga prinaša naše skupno delovanje. Žal, da ob priliki poseta srbskih kolegic v počitnicah (škol. odmoru) ni bilo mogoče, vsled velike odaljenosti mnogih tovaršic sklicati zborovanja. Takrat bi bila pač najboljša priložnost. Dal Bog, da še se kedaj med šolsko godino snidemo v Mariboru!

Ako pa še pridemo kedaj skupaj na učiteljskem kongresu UYU ali na državni skupščini UYU, pa moramo že prej vse pisмено se dogovoriti ter ob isti priložnosti sklicati naš skupen ženski shod, kjer bo se snidel centrum, sever in jug, zapad in iztog

učiteljic. To storimo u bodočnosti. Kaj ne? Prosim priobčite ta predlog našim dragim drugaricam v Beogradu, če se strinjajo z njim.

V Beograd žal 1. avg 1923 nismo mogle poslati delegatinje, ker nam manjka novaca. Tudi je v bodoče, v dogledni dobi, ne bode poslani možno vsled slabega materijelnega stanja.

Naša srca pa so pri Vas in bodite nam z ljubavjo srčno pozdravljene od tovaršic na severni granici naše države!

Marija Godec

Б Е Л Е Ш К Е

„*Нетачни извештаји*“. — Под насловом „Нетачни извештаји“ донео је „Женски Покрет“ у својој октобарској свесци бр. 8 г. 1923 у одељку „Белешке“ приказ извештаја Ане Христић из Лондона, који је публикован у „Билгену Интернационалног Женског Савеза бр. 9 г. 1823 под насловом „Рад жена у Југославији“. Приказу је дат коментар, а потписала је Штеби Алојзија. На тај напис има Управа Савеза да одговори следеће:

Канцеларија Женског Савеза послала је г-ђица Ани Христић, на њезин захтев, податке о раду Савеза. То је био извештај који је редигован од Београдског Секретаријата, према оверовљеним записницима и другом сређеном канцеларијском материјалу, а који је поправљен и одобрен од Управе, прочитан и примљен на Љубљанској Скупштини Савеза г. 1922 — без приговора. Тај извештај примила је и госпођица Алојзија Штеби, заменица управне чланице Народног Женског Савеза и писац поменутих белешке.

Београд 8-II-924

Управа Народног Женског Савеза С. Х. С.

Скупштина Удружења наставница средњих и стручних школа. — 17. фебруара 1924. године, одржана је годишња скупштина Удружења Наставница Средњих и Стручних Школа. После дискусије која је отворена поводом неправилног разврставања неквалификованих наставница, нове реакционарне законске одлуке да директори женских школа не могу бити жене, и питања дневнице удате жене чиновника донета је резолуција којом се г. министру предочава неправда учињена наставницама.

На скупштини је одржала предавање гца Љубица Јан-

ковић, професор Друге Женске Гимназије, о Јелени Ланге и Немачком Удружењу наставница. Ово предавање доносимо у целини да би смо нашим наставницама свих категорија и нашим женским удружењима пружили прилике да се из ближе упознају са овом колосалном немачком организацијом, историјом и резултатима њенога рада.

О раду нашег Удружења Наставница донећемо исцрпнији извештај другом приликом.

В. П.

Наш Женски Покрет у Америци. — У Денверу, Колорадо живи наша чланица госпођа Спаса Леко, Аџемовић. Госпођа Леко, Аџемовић је одржала предавање о Женском Покрету код нас у тамошњем Клубу Жена, заинтересовала их за наш рад, и скупила међу њима десет претплатника за „Женски Покрет“, са по 500 дин. — 5000 дин. годишње.

Како тамо има доста наших сународника чија деца знају врло рђаво или нимало свој матерњи језик, госпођа С. Леко је отворила курс у коме сву ту децу учи правилно читању, писању и говору матерњег језика.

Кад су чланице Женског Покрета испраћајући г-ђицу Леко у Америку биле очајне њеним губитком за Покрет овде, нису могле да схвате њене последње поздравне речи: радићу и тамо.

У Денверу, Колорадо Женски Покрет има свога вреднога сејача.

В. П.

Nove metode v politici. — Delavska stranka, ki je pri zadnjih volitvah na Angleškem tako sijajno zmagala s svojim programom, ki obeta pred vsem izmučeni, prevarani Evropi mir, se hoče — ako bo prevzela vlado — opirati tudi na nove metode v politici. Dosedanje metode, kakor nasilje, prevara, kupčijske intrige zavrača; ona hoče voditi svojo politiko iskreno, očitno vsakomur in upoštevajoč le občo korist. V tedniku „New Leader“, glasilu neodvisne delavske stranke, razpravlja *Brailsford* o teh novih metodah delavske politike. V glavnem so njegova izvajanja sledeča: „V petih mračnih letih po 1918. letu ni noben izmed poizkusov napraviti red na svetu prinesel izmučenim narodom pomembnega dobička, in usoda, ki smo jo videli v daljavi takrat, ko so tesali verzajsko mirovno pogodbo, je prihajala bliže in bliže. Vsakdo vidi, da je nova vojna neizogibna, ako bo Evropa nadaljevala to pot... Ako poizkušajo sedaj *novi ljudje* obdelavati problem z *novimi metodami*, problem, ob katerem so

obnemogli po redu Lloyd-George, Bonar Law in Baldwin, tedaj bi njihov neuspeh, ako bi se tudi oni zaman trudili ob tem problemu, napravil suženjstvo Evrope še brezupnejše in novo vojno še bolj gotovo.... Svet pozna tri metode pri rešitvi teh problemov: nasilje, kupčijo in poziv na javno mnenje. Nasilje zavračamo. Kupčije z zamenjavami so bile malokdaj čiste in vredne; navadno so dajali državniki pri takih kupčijah nekaj, kar ni bilo njihovo, zato da so dobili v zameno ono, na kar niso imeli nikakega prava. Eden „daje“ Maroko, da si trdnejše zasigura Egipt; drugi „daje“ severno Perzijo, da lahko izvršuje nadvladje nad južno Perzijo. Res je, da ni vzroka, vsled katerega bi morala biti vsaka zamena roparska in nepoštena; zamena bi bila lahko v gotovih okoliščinah potrebno in koristno sredstvo politike, ki bi hotela napraviti v Evropi red. Toda ono, kar dajemo, naj bo naše, in ono, kar dobimo, naj bo v občo korist.... Ali samo na zamene ne smemo postavljati svojega napredka, ker bi s tem prezirali svoje najsilnejše in nam najbolj svojsko sredstvo. Zamena je običajno tajna kupčija, ki zahteva najzaupljivejši vpogled v gibalne sile in značaj ljudij, s katerimi čuvstveno ne simpatiziramo. Natančno bi morali vedeti, kaj vabi in kaj žali kakega Poincaréja ali Mussolinija. Naša načela nas pa vodijo k *odkriti diplomaciji* in naša moč je v naši zmožnosti, da slutimo čustva in misli mase in da jih vodimo. Mi vemo, ali bi morali vsaj vedeti, na kakšen način se lahko razgiba in pridobi ljudstvo, predvsem delovno ljudstvo v Franciji in Italiji, Nemčiji in Rusiji.... Svet bo zrl z radovednim pričakovanjem na nas. Igrokaz delavske vlade na krmilu britskega svetovnega imperija ga bo zanimal. Ali smo zmožni da izpremenimo to radovednost v upapolno vzhičenje? Svet je utrujen, brez nad, ciničen. Ali smo zmožni, da ga dvignemo iz tega razpoloženja k nenadnemu upanju, da postanejo ti novi ljudje, ki so edini izmed vseh mogočih vlad brez deleža na verzajski usodi, vodniki, ki ga bodo pripejljali iz puščave?... Stara diplomacija je bila umetnost napravljati vtisk na kralje, ministre in „dobro utemeljene interese.“ *Nova diplomacija mora postati umetnost, ki napravlja vtisk na mišljenje mas....* Potrebujemo pozitiven, ustvarajoč sistem demokratske diplomacije.“

a. š.

Uspeh žen pri volitvah na Angleškem. — 6. decembra 1923. so bile na Angleškem volitve za parlament. Vse tri velike angleške politične stranke-delavska, konservativna in liberalna — so kandidirale tudi žene. Delavska stranka je kandidirala 8 žen,

izvoljene so bile tri in sicer: Margerita *Bonfield*, *D. Jewson* in *Suzana Lawrence*. Konservativna (unionisti) je postavila tri žene kot kandidatnje, izvoljene so bile vse tri: lady *Astor*, (ki je bila že v prejšnjem parlamentu), gospa *Philipson* (tudi že v prejšnjem parlamentu) in vojvodinja of *Atholl*. Na listi liberalne stranke je bilo pet žen, med njimi tudi gospa *Corbett Ashby*, predsednica Internacionalne Feministične Alijanse, ki je pa propadla pri volitvah. Izvoljeni sta bili dve: lady *Terrington* in gospa *Wintringham*, ki je bila tudi že v prejšnjem parlamentu. Izvoljenih je torej vsega skupaj osem žen, kar znači za konservativno Anglijo velik napredek. Kakor vse kaže, bo poverjena sestava nove angleške vlade relativno najmočnejši stranki, delavski stranki (*Labour party*). Njen voditelj *Macdonald* je izjavil, da hoče prevzeti njegova stranka vlado, ker hoče poiskusiti izvršitev onega, česar še nobena vlada iz držav „zmagovalcev“ ni doslej resno poizkusila: hoče revizijo mirovnih pogodb in na reviziji vpostavitev trajnega miru v Evropi. In druga važna točka njegovega programa je pomiritev z Rusijo. Da bo pa poiskušala delavska stranka tudi v notranji politiki uveljavljati socijalistična načela, to smemo pričakovati z vso gotovostjo in da bo pri tem delu pripadala odlična vloga socijalističnim parlamentarkam, to se lahko sklepa iz tega, da bo poveril *Macdonald* ministarstvo za javno blaginjo *Margariti Bonfieldovi*.

a. 5.

Novoizvoljene angleške parlamentarke skličejo je za 23. januar pod pokroviteljstvom „National Union of Societies for Equal Bitizieûslip konferenco politično delûjnih žen v namenom, da se posvetijejo na podlagi pri zadnjih pridobljenih izkustev o tem, kako da bi nastopale pri prihodnjih volitvah, da bi pridobile vez mandatov. Konference se ûdeleže pridstavnice vseh strank.

a. 5.

П И С М О

Нема.

Две дуге ноћи и три дана без краја, без тренутка и све једнако боли ме самоћа. Све једнако и лутам кроз град и лудим у соби. А зором устајем да ме небо потсети на плаветнило зеница и њихов бескрај.

У сутоне молим дечји искрено молитве да се смирим. Као некад неком да ме смири.

Гмижу мисли као црви и уморно се вуку кроз мозак као бремене жене телом врелим улицама града.

Нема.

И све тако. Па у мучењу, као у врућици, кршим се у постељи, па устајем и лутам посустало са разливеним језерима испод очију. Тражим.

А нема, нема.

Јер не може више да ме смири ни икона плавог Христа што је у срцу носим.

Раскида се усна у крв да огрезне. Јер ништа нежно не додирује. Ни радост. Јер вриснула бих и тада.

Само као лепеза блесне светлост на отшкринута врата и шапат и страх и ужас у два црна расплакана и заплашена ока:

Сине, спавај, то те грознице муче.

Зажели напорно крик да се роди, па замре као у ропцу:

Нема, нема.

Па бројим. Десет, педесет, седамдесет. И умишљам ритам лелујања класја игибање витких врба. И плаве сасе и дивљи лан по обронцима. Умишљам.

А зенице се шире, шире. Боли.

Сине, спавај, сине.

Не може да се врисне, не сме да се тражи, не сме да се каже.

Па ми искрсну Ваше танке уснице зачуђење и зле мало:
„Само ја не знам зашто је отишао?“

„Требало је боље волети.“

Милица Крстић.

КУД БИЛО ЗОВЕ

Ти ниси веровала да ће тако бити. Сећаш ли се — било је пре пет година — неколико дана ме није остављала ова слика:

Масе људи крећу се једним истим путем. Трче, журе, а једни мирно корачају. Сви имају израз одређености. Код свију се види да знају шта хоће и куда иду.

Протрча и мило дете таласасте косе, добацивши ми љупку реч. И он прође одмереним кораком са изразом пуним самоуверења. Пролазећи закова ми још једанпут у свест своје дубоке зенице.

А сад, ево и тебе. Чедно као бели ђурђевак са влажним очима изви руку у поздрав.

Једино ја остадох на раскрсници сама, одвојена од свих, одвојена од закона времена и живота.

Па, пођите. Ја нећу остати на раскрсници: мене мами ова неугажена страна. Мене занимају топли, црвени цветови, који ће се расути по моме лицу и мојим рукама. Још сад ме привлачи њихов мирис, у коме се осећа заостало било мога живота.

Здраво моји крвави цветови!

Нада Јовановић.

Л И С Т¹⁾

So sprach mir ein Weib: wohl brach
ish die Ehe, aber zuerst brach die Ehe
— mich.

Fr. Nietzsche

Also sprach Zarathustra III 203.

Знаш све. Добро. Не очекуј ипак овде, на последњој страни наше везе, не очекуј моја извињавања и кајање покајнице. Ово је монолог слушкиње на одласку — а руку на срце више ти и нисам била — којој си изволио дати да једе, да се обуче и коју си благонаклоно водио каткада на игранку, концерат, позоришну представу. Та слушкиња одлази и оће само да ти каже, да није празна лутка, шта више да се одважила да буде у својој души свој господар, у својој глави свој разум — и ако мали — у своме срцу свој глас који слуша сада. Гле, чему се ја данас усуђујем! Чак писати теби. Дозвољавам себи, шта више, да говорим о себи као о човеку теби равноме. И ја те чисто видим, како се код сваке речи трзаш, као да је мали шкорпијон.

¹⁾ Ауторизиран, слободан превод из песама Ј. Мохара „Zde by meli brest ruže ..“

Ти си био увек украс мушког друштва „изврстан правник, један од наших најбистроумнијих бранилаца“ — како то дневно доносе новине у својим судским извештајима. Приликом твојих говора сакупљале су се у свима већима гомиле слушалаца, над твојим успесима могао је сваки твој друг да вене од зависти. Ти си натеривао госпође и господу на сузе лако као да су лутке, код твојих разлога слепа правда лупнула би једном руком о мали кантар и твој клиент би се повратио у наручје часног друштва, чист као мало одојче. Као и иначе у свачему савршен, био си и као муж узоран, (т. ј. ниси ваљда, лагао нити си се задуживао, своју еотику ниси излагао друговима у клубу, и пио си увек с мером. Уз то си носио строго модеран капут, неразгажене ципеле а у озбиљном случају бранио би своју чист обгужбом или револвером у руци, севајући разгњевљеним очима). А сада лежи та част избрљана у блату. Твоји успеси, твоје име је погазило безобразно створење, које беше до данас твоја жена. Ја. Ја сам уништила твој живот.

Видиш како сам бедна! Али сам најбеднија у томе што ти нисам допустила ту улогу, да будеш надамном, мрским створењем, судија. Знам, какав леп био би за тебе тренутак, када би ми с надутиим грудима, оштрим погледом, патетичним глумачким покретом рекао: Конац је међу нама, праг мога стана дели наш живот. Или можда још другчије, али метафору би зацело казао. Ја бих отишла тихо, скрушена блеском твојих гњевних очију, док би се ти вратио у отмено друштво, носећи на образима трагичну маску, у себи уверен, да свет зна, како си одлучно поступио, како си несретан и како гордо сносиш твоју судбину. А ја ти ни то нисам дозволила.

Ја нисам видела у теби ауторитет, и не мислим да би могао бити судија над мојом савешћу. Гле, ја шта више ни саму себе нисам осудила и не осећам се ни у чем грешна. Ја одлазим сама, да са срећом одлазим данас из овог дома, не пресудом.

Једно хоћу да ти признам. Било је часова када сам те заиста волела. Мени је онда било осамнајест година и сам знаш какво сам дете била. Свет сам познавала само из романа и песама. Он ми је био бајка, у којој сам ја требала да живим и очекивала сам убеђено, да ће у њему бити лепога. Ја сам те волела и веровала сам у ту љубав као и у тебе самог. Моју узвишену наду видела сам у теби, чврсто сам се држала за твоје руке, као да си био Бог. Често сам сањала да сам баш ја једна од изабраних, којима су додељене у животу само руже.

Ти си ми био тако велики, узвишен и леп (па не чуди се, ја сам то онда веровала, као свака жена о свом изабраном), муж без мана, пријатељ угњетаваних, који свом ватром брани њихова права, и мислила сам да је то потреба твоје душе а не занат адвоката. — Ми смо читали песме и романе и сањали смо дивно над Шопеном и Шуманом (данас видим како ти је то морало бити досадно и молим те из све душе, опрости). Онда смо се узели.

Дошло је пробуђење. У тим страшним ноћима, које се чине другима врело бескрајних уживања, трпела сам ја неисказано гнушање. Нека рафинирана дивља животиња срушила ме са лепе мирисне висине у глиб смрдљивог сивог блата, трла и гњавила, сипала ми то блато у очи, уши, душу. А с тобом сам ја сањала крај Шопена, у теби сам ја видила свога Бога!

Ти честити муже, ја сам провидила какву лепу школу прошао си ти у животу, какве даре скриваш у својој души и чега сам ја била ученица. И таква заједница посвећена је Богом, призната и поштована друштвом! У том додиру два тела и две душе хтела сам ја, луда, наћи лепоте, док ме је сваки нови дан видео тако бедну, уништену и покрађену, тако застиђену пред собом и људима као да сам нага излазила. А ти си ме само фривољно блажио, растављао у молби састављене руке, говорећи „да се то у браку свугде дешава...“ Ти ниси имао нимало уљудности према мојој убогој души. Ниси ме разумео.

На послетку, када ми се све згадило, да се прстом не би дотакла твоје руке, када сам ти са леденом мирноћом изјавила свој отпор. Ти се ниси питао: куда сам је олвео, како да се сада спасемо. Не. С маском увреде говорио си речи које си боље могао навести негде у судској дворани. Па си ми онда назначио да ћеш живети опет на свој рачун. Живео си, ја знам све, и ако си твоје грехе спретно тајио. Ја сам се трудила да устанем, да стресем блато — али забадава, моја душа беше против воље прожета њим, отрована.

Две године живела сам тако поред тебе. Ти си био љубоморан на мене, љубоморан без разлога, ваљда само гоњен (ако је то код тебе уопште могуће) пребацавањима својих сопствених преступа. Ја сам видела да је та љубомора, само остатак негдашње љубави, да је свему крај, али трудила сам се да будем у очима друштва — тога друштва, које је теби Бог — твоја поштена жена и домаћица.

Али знаш да нам се све омрзне, па и најплеменитије комедије — те сам почела живети и ја на свој рачун.

И данашњи корак не чини ми се никако да је камен граница у целом мом животу, — не, — само промена кулиса, игра иде мирно даље, — и још једна нова мушка улога. Ти га знаш, суди о њему како ти је драго, мени је он све. Не гледам га са илузијама, немам их више уопште, нити он мене (за све теби хвала!) Приправна сам на сва искушења и разочарања — а ових ће бити мање, јер не тражим више лепоту (опет теби хвала!) само неколико угодних тренутака, а то хоћу да уживам сваким својим нервом, упркос преких погледа друштва. Ваљда ћу изгубити све, живот је доста глупав и много шта се у њему често оплакује, ако нема и то једну добру страну, да изненађује . . . знам.

Али зашто писати даље? Шта ти је уопште још стало до тога? До мене?!

Осећај се добро, уживи се у „дане прилике“ и гледај да своје добро име некако изблештиш, да би могао изаћи частан на форум твога друштва.

др Јулка Хлапец — Ђорђевић

Е В А Д Н А

Глава I

У деветнаестој години Евадна је својим уским очима испитивачки посматрала свет. *Хшела је да зна*. Осећала је потребу да одстрани сваку предрасуду, да би могла, слободна од њих, да продре дубоко у само језгро ствари где истина лежи и где се врева међусобног људског трвења не чује. И то не услед каквог унапред спремљеног плана, већ искључиво из личне своје побуде. Потреба њене природе била је да зна, што више да сазна. Кад би наишла на нешто нејасно, било на реч, на реченицу или алузију на једно доба живота, то нешто постајало би за њу прави демон, који узастопце гони и који се може умилостивити једино позитивним знањем. Векови васпитања, и векови наследног вежбања допринели су стварању таквог једног духа чије деловање постаје неизбежно. Јер генерацијама се знање стиче, шта више, оно се намеће силом у породицама — али с времена на време појављују се деца која за себе траже објашњења као право. У својој породици, Евадна је била такво једно дете. Она није често запиткивала. Њена способност била је довољна да и она сама, не узнимирајући друге, долази до потребног решења. Једна

реч или каква примедба поводом друге које ствари, биле би довољне да јој разјасне читава поља мисли. Изгледало је као да њу треба само потсетити на ствари које је она већ раније учила. Њена мати говорила је да јој је она њено најбоље дете. У школи је брзо напредовала. Учила је пажљиво и с разумевањем. Жудела је за знањем. Ћутљива, питома и искрена, прешла је преко првог школовања и одмакла много даље пре но што су они, чијем је старању она била поверена то могли и да осете. — Њен отац је први ударио основни звук по коме се цео њен доцнији живот развијао. Тада јој је било 12 година. Она и отац седели су на тераси њихове виле у Фрајлингеју, као што је то код њих лети после вечере бивао обичај. Он под утицајем једне добре цигаре, сталожених мисли, моралних осећаја, овог тренутка дидактички расположен, јер кафа, коју је очекивао још није била донета. Она млада свежа, готова да ћутећи прими и брижљиво среди у својој паметној глави сваку поуку која би сишла са његових усана, да је опет изнесе и окуша кад се прилика укаже.

„Где ти је мати?“ упитао је отац. „Не знам“ одговорила је Евадна „мислим да је у соби за примање.“

„Никад немој рећи мислим, драго дете, о стварима које су поуздана факта. Ако је могуће знати, твоје је да то изнађеш, а ако ниси у стању то да учиниш, мораш рећи да не знаш. То је морални кукавичлук, штетан по тебе саму не признати своје незнање. У исто време можеш да заведеш или несвесно да превариш другога.“

„Како може морални кукавичлук непризнавања свог незнања бити штетан по мене оче?“ упитала га је она?

„Како, зар не видиш?“ одговори јој он. „Патила би двоструко. Прво, кад би се навика на нетачно изражавање учврстила код тебе, твој би карактер био тиме уназађен. Друго, наводећи људе да претпостављају да си ти исто толико мудра колико и они сами, изгубила би сваку прилику да добијеш корисна објашњења. Они ти неће говорити о стварима за које мисле да су теби већ познате.“

Евадна је на то скупила обрве и размишљала. Без сумње је тај разговор почетак њене необичне способности једног неоспорно извежбаног изражавања мисли, због чега је доцније постала чувена. Стрпљиво изучавање је за њу увек било задовољство, али од тог дана оно је постало за њу принцип. Из онога што јој је отац рекао, разумела је да право

признавање чињеница живота јесте дужност свакога. Он је имао намере у томе да је упути, али само до извесних граница. Обим, који је она обухватила, изненадио би га. Њен ум је био наклоњен да врши опит на свакој новој ствари на коју би наишла, да би тако сазнала практичну вредност исте. Ако би резултат био повољан, она би је примила са одшешвањем; у противном случају одбацила би је, не обзирајући се на лице које ју је са том ствари довело у додир. Она није била свесна тог свог поступка, то је код ње била потпуно унутарња потреба, која није смањивала њено поверење у своје пријатеље. То је поглавито била заслуга њеног оца, кога је једном чула да говори њеном млађем брату: „Сам изналази и стварај своја мишљења,“ — једна поука, коју је она свесрдно прихватила. Њен отац није желео да се све његове поуке увек и примењују. Он је био од оних, који чврсто верују да жена не сме имати мишљење које није мушког порекла, и правила која је имао за своје мушкарце, разликовала су се у многоме од сних које је имао за своје девојчице. — За све време Евадна је примала и ове друге, не њој намењене, али које су јој служиле као шибице којима би осветљавала читава поља мисли, и доводила до закључака сасвим различитих од оних до којих би он сам долазио. И овде је опет отац био њен најглавнији учитељ. Још из најранијег детињства она је била уза њ и из разговора с њиме упознала је праву вредност доследности мушких мисли. И ако тврђења њеног оца нису била увек доследна, то није било стога што он није познавао вредност чињеница, јер је он у том био врло јак, и често је тврдио да чак и из најобичнијег предмета може да се извуче један принцип или макаква поука за живот. Али је ипак зато, једног дана кад је Евадна поменувши некакав догађај, који се пред њеним очима одиграо, и из истог хтела по своме личном нахођењу да изведе закључак, викнуо: „Жене не могу саме за себе решавати социјалне проблеме, треба мени да оставиш да ја за тебе те ствари решим, или их мораш поверити своме мужу кад будеш дошла под његов надзор.“

Евадна се није много на то обзирала, јер се сетила друге једне његове примедбе која се са овом није слагала. Та примедба је била: мисли жена су збрка и заплетеност. Од жена се никад није тражило да мисле, према томе, оне не могу мислити и не треба то ни да покушавају. — Али како је и су-

више јасно да никаква заплетеност и збрка не може произићи из ствари која никад није била учињена, недоследност једног или другог тврђења толико се испољавала да су оба била достојна сваког покушаја размишљања. Евадна није хтела више на њих ни да мисли, задржала је свега једну реч којом се он био послужио. Та реч била је „надзор“.

Кад је одрасла, постала је своме оцу стални пратилац при шетњама. Он, поласкан њеном искреном пажњом, пао је у навику да јој говори врло много. Уживао је у звучности својих укусно склопљених реченица, тако исто и она, само што је увек ћутала, и тако њен отац није могао ни да посумња да његова причања могу оставити на њој какав други до најжељнији утисак. Она никад није покушавала да дубље улази у то, говорила би само онда кад би имала да запита о нечему што јој није било сасвим јасно, или да направи какву малу примедбу кад би јој се учинило да он то од ње очекује. Често је сам себи противуречио, и тај факат никад јој не би умакао. Али она је волела свог оца са пуно најлепшег поверења, и њено поштовање остајало је непоколебано. Кад јој је доцније требало сама за себе да се одлучи за коју од тих противуречности, никад се не би на њима задржавала као на манама свог оца већ би само помислила, како је било мудро од њега што ју је упозорио да се увек тачно изражава, и осећала би се захвалном. И на тај начин њен се ум стварао под његовим мишљењима. Као непосредна последица дугих, несређених, већином Аристотеловских предика, које је она слушала без предрасуда и из којих је она стекла неслућене силе једног тачног определења, он је безсвесно створио од ње доследније, мудрије, разумније биће но што је он веровао да једна жена може икад бити. Јадни тата! Једино што је он знао о својој ретко примамљивој гњери, било је то да она расте и остаје добра, физички јака и прилежна, умно врло развијена, да је увек истог расположења и да за све то највише дугује њему. Шта, у ствари, није умео да одреди. Али сама помисао да дугује њему, испуњавала га је срећом.

Био је то стасит човек; имао је имање у селу, кућу у вароши. Према своме положају није био богат, али доброг стања. Био је магистрат и много цењен, умерен члан англиканске цркве, биготан конзервативац, уских и јаких предрасуда пре него човек од начела. Није био посвећен у модерни морални светски прогрес, и био је чак готов да

нападне сваку тенденцију еволуције ако би се она појавила у облику какве измене на боље, — нарочито ако би та промена претила да уведе побољшање женског друштвеног положаја, или да увећа значај њиховог утицаја за добро у свету. При самом помињању тог предмета долазио би изван себе, и размишљање о данашњим чудноватим претензијама тога пола чинило би га бесним. Али највише би га наљутило и озлоједило кад би се која жена усудила да се буни против установљеног закона неправде и покварености. Признавао је да се један број жена мора по потреби пустити да живи рђавим животом, томе се он није противио, али би зато сваки покушај жена да се дигну против тога понижења свога пола, најстрожије осудио. Он је тај њихов покушај сматрао за разврат.

Преводи с енглеског

Леко, Аџеновић

Сара Гранд

ИЗ ГЛАДНЕ ДАЛМАЦИЈЕ

Пиште ми кроз мозак сигнали, црвене се лампе на прекретницама, смеши се у сећању мила девојчица туберкулозна Ивица, и звони њена мека песма Богородици у сутон: *Здраво Маријо*. А кроз таму беласају се шачице малог Ива да ме обгрле, и као да чујем благ прекор његовог старатеља жупника: „Иве мој, мируј!“ Трне тело измучено у одвратним вагонима брзога воза југословенске железнице, прска глава од бола — и једва чекам да почнем да дишем и београдску прашину. Само не ово мучење више.

А у мене бол и прекор, чежња, и више од ње савест: да прекинем пут, да се вратим тамо, да скупим бриге и распустим радости, да плачем и да волим љубављу и тугом, дечицу саму и остављену белом камењару и врелом сунцу, празној колеби и пустом огњишту.

Па ме опет као прекор затресе вагон у кривини, или изненади тама тунела. И све у мени мрачно и болно. Бунтовно и кивно.

О драга, напуштена Далмацијо!

Чини ми се да сам једном пријатељу пре поласка за Корчулу писала: Оставићу нервозу и тмурност Београду. Нека поред свих богатстава сноси и моју луду несрећу. Хоћу да будем тамо проста и пространа. Да упијам лепоту и сунце.

А кад сам дошла: — Ма чујте, овде је ужас! Како сте себични ради лепоте. Разумем што весело и ужурбано пакујете куфере из Београда, опраштам и што ми ретко пишете. Али никако не могу да схватим како вас несрећа њихова не боли. Да се нама, Србијанцима, тако дешава, не би сносили. А осетила сам да је уздржао потсмех, и знам да би ме негде на београдској улици повукао за руку, да покаже кога од кривих за ужас Далмације. Па сам заћутала и проклела у себи све оне што се *првом* и господски одвозају доле само ради својих уживања и пред политичке изборе, да у мутној води лове добар лов. Све оне са подвољцима и ћелама, нацифране и уштоглене што гунђају по хотелима за добро не сервиран сто, и бесно се и простачки издиру на просјаке и незапослене раднике што моле за комад хлеба. Све те што се црвене на „патриотским“ говорима и напрежу да љигавом речитошњу прометну лаж за истину.

Згадила сам се на све те лакрдијаше што обарају владе, праве кризе ради ћефова, подштапају рђаву валуту болесном политиком. На све те премудре што доносе илегалне законе да би заштитили своје бесправности.

Док Далмација умире од глади.

Нигде се ваљда није више обмањивало на рачун изанђалог патриотизма, него код нас. Ничија политика није била смешнија, лабавија, безглавија него југословенска, ни један народ није снашао више безакоња него југословенски, у данашње дане.

На Корчули пирује сиротиња и глад. Сретнете дете: болесно са подбухлим телом и модрим понорима испод очију. Сретнете жену: као вретено сува, потамнело вуче своје бриге и чопор деце око себе. Пролазите улицама: мртво и мирно.

Ко то каже да се кроз Далмацију ори песма. Ко то каже да је Далматинац ведар као његово небо. Не гледајте на градове и купалишта где долазе на раскошан одмор сити са свију страна. Где Чеси својом паметном политиком и скупом круном туцају југословенски динар. Зађите у села, на острва. Сиђите на Корчулу, па прокрстарите селима ближим Ластову, италијанској граници.

Далматинац није запевао за три последње године како га дави беда и дуг. Далматинац није се насмејао и уморио жетвом. Далматинац не зна последних година за мир и ноћ

без брига и пуну трпезу хлеба. Далматинац није видео одавно своју децу ситу.

Три године скита се он из места у место. Три године његова жена проклиње и себе и њега и децу.

Вечером измиле из стиснутих кућерака незапослени и немоћни седе по плочама. Као да шапућу у страху да их не чују Талијани са Ластова, и тихо препричавају догађаје тога дана, и још тише и болније чуде се на Владу и Србијанце што су их оставили беспомоћно саме. Не говоре много о политици. О, шта ће им она када ни хлеба немају. Њихова је политика: вера да ће их Влада помоћи, да не страхују више од Италије и глади. Воле они ову земљу. И са колико љубави и вере говоре о њој. Савијају се и ломе свој понос, јер су им деца гладна. Ћуте и трпе. Господ је дао сушу, народ чека кишу. А ако је не буде, ништа. Научили су они да гладају издржаће док не буде боље.

Тако Далматинац, тамо, о својој несрећи мисли и говори.

А кад му уђете у кућу, он се расплине од љубазности, понуди вам све што има, донесе смокву, воде. Насмеје се тихо, и очима. А ако затражите да купите што, он вам са смешком и без потсмеха резигнирано одговори:

— И Господ би јео. Али нема. Он код нас гладује кад дође, па нас зато често и не обилази.

Идите из села у село, по целој Корчули, наиђите дању у подне, у вече у хладу, Далматинац рије, буши, врти камен. Кида се и савија. Руши снагу и руши веру:

земље ни помоћи нема.

У самостан, где сам одсела, једнако долазе гладни, незапослени, слепи и скоре породиље за помоћ. А суботом у вече јejим се од ужаса и слушајм приче најистинитије и најстрашније. Куцкају штаке ходником, лупкају празни и пуни тањира са топлом јухом што им сестрински дели Часна Мајка овог манастира, *Дома Милосрђа*.

Кидају се нерви и животи, рађају нови. Јауче и страда. Хвали се Господ у капели на вечерњој молитви и молимо се ми, људи, да пошаљемо по залогaј хлеба за читав дан.

У те суботе згрчим се у дну собе и ширим очи од чуђења и страха, и њине црне несреће. Ту пред иконама.

Стар 85 година. Пре доласка наших био од примерно

имућних сељака. Радио наполично виноград, имао децу. Чувао, одрасли. А кад их поженио а они израђали децу, отишли у војску и рат. Изгинули или вратили се, све једно, помоћи нема. Филоксера до чокота уништила винограде. А синови, оно што је остало, отишли у печалбу. Снаје са децом у кући, или по камењару скупљају пабирке за огањ. А он чупа косе код куће уз врисак изгладнеле деце, па полуслеп лута ван села, тражи зеље, бари па прехрањује унучад. А кад не нађе, онда са њима заједно гладује и проклиње и себе и децу и правду.

Жена осамдесетих година. Слепа. Прошле зиме умрла јој кћи на побачају од глади. Сама сада. Једна девојчица из суседства одведе је у цркву да седи. И тамо ако јој ко шта да, добро, ако не, она је гладна

Па овај призор: Улазим у стиснуто двориште. Жена стара и слепа. Седи на каменој плочи са двогодишњом девојчицом. Плаче. Прича да јој је снаха отишла у туђ виноград да малој за храну откине грозд. Општинар је ухватио „у крађи“ и отерао у затвор. А дете вришти у плачу гладно. Син отишао у војску, неће да га пуне и ако је јединац и хранитељ, а она молила.

Четири месеца није видела хлеб у својој кући.

Улазимо у уску улицу. Седе више њих. Часна мајка уведе нас у избу слепе Кате. Питамо је: је ли вечерала. А она се иронично смеје и одговара: „Би, али нема се шта.“ И сви око ње исто то са њом.

Пуста кућа на брегу. Улазимо у мрачну собу са затиснутим јединим прозорчићем. Жена шездесетих година опружена по постељи, јечи. Промукла и иронична када је питамо шта је јела. Сама без игде икога. Син отишао у Америку. Ако се ко смилује да јој у који дан донесе какве супе, а ако не, она лежи тако гладна. Моли све молитве богородици да се опрости живота и мука.

На вратима сретам жену са болесном руком и девојчицом. Молим је да јој дође чешће, а она мрачно:

Ко ће моју децу гледати. Зар је она једна!

Девојчице, штићенице манастира који се сам својим радом и без државне помоћи издржава, причале су ми горке животе својих десетих, једанаестих и петих година. Па и мала трогодишња Мирјана зна да протепа: и ја немам мајку! И зна да каже да јој је отац отишао далеко, далеко, Бог зна где, да ради. А дете кад остало само, без игде икога на улици, нашле га Часне Сестре, узеле га као и ону осталу напуштену дечицу, и ту се оно свило, да не гладује и да се не скита,

Мила та мала плавоока Мирјана. По цели божји дан скакуће и певуши испод мога прозора. А кад је запитам што јој је тако дан радостан, она ми љупко извири из кецељице смокву или грозд.

Скупила сам ове белешке, заборавила и додала многе из сећања овде у Београду, где сам преморена од трчања гурњаве по министарствима, скупштини, телефонима, редакцијама да кажем, да убедим, да молим да верују, да помогну.

Сретали су ме са љубазношћу, са чуђењем, са потсмехом. са досадом, без интересовања онде где сам могла да допрем. Затварали ми и врата.

Данас, када је на дневном реду Питање Ријеке, када држите велике и узбудљиве говоре, када сте се узнемирили од ситуације врло компликоване и лажно повољне — сетите се да је Далмација заборављена, а Корчула гладна и на граници Италије. Пробудите савест и заспалу љубав младих година, када вас је још болела народна несрећа.

Преосетите, нека вам сађе до сржи душе, до сржи ваше данашње савести:

Далмација је заборављена и гладна!

Милица Костић

ИЗ КЊИЖЕВНОСТИ

Алманах Бранка Родичевића. Издање Савишар. Београд 1924. — У серији прослава Стогодишњице Бранковог рођења које наступају, као прва појавио се *Алманах Бранка Радичевића* у сарадњи г. г. Сиба Миличића, Станислава Винавера, Августина Ујевића, Ранка Младеновића, Тодора Манојловића, Густава Крклеца, Растка Петровића и Божидара Ковачевића. По свему, *Алманах Бранка Радичевића* не би смео да се назове како се назвао, јер ничега са Бранковом поезијом, до добрих и слабих песама далеко од њега, скривених, замршених и отворених мишљења сарадника о поезији данашњој и уопште.

Само је за чуђење да је овде Августин Ујевић, и још је чудније да су се истрчали Станислав Винавер и опрезни Сибе Миличић.

М. К.

Огни, недељни лист за културу, науку, уметност и литерашуру. Праг, 1924. год. — У Прагу прошлог месеца покренули су руски емигранти левичари недељни лист *Огни*. Одлично уређен, са интересантним рубрикама, које испуњују позната имена руске заграничне јавности. Лист заслужује сваку пажњу, само да не буде среће многих листова који су своја излажења саранили већ са трећим бројем.

М. К.

ПРИРОДА И ДЕЦА

ПРВА КЊИГА

Фонда за Издавање Дела Југословенских Женских Књижевника :

20 приповедака за децу од Милице Јанковић са 24 колорисане слике од Милице Чађевић. Књига је на финој хартији, штампана цитеро-слогом, са колорисаним корицама. Износи 10 штампаних табака. Цена 20 дин., скупљачима 15% попушта.

Претплату прима **Администрација Женског Покрета**, Књегиње Љубице улиа број 14.

„Женски Покреш“ излази сваког месеца (изузев јули и августа) у три табака, укупно шездесет штампаних табака годишње. Преплата на „Женски Покреш“ за 1924. годину износи педесет динара.

Претплату примају наши повереници, а у Београду администратор сваког радног дана у стану уредништва од 3—6 после подне.

Моле се претплатници да достављају на време администрацији сваку промену адресе.

Ко од претплатника не прими на време број, може га тражити у року од месец дана по изласку броја.

Уредништво *Женског Покреша* моли све писце које интересују питања Женског Покрета да му шаљу чланке, реферате и белешке који се односе на та питања. Рукописи треба да буду читко написани, или откуцани машином.

Рукописе треба слаати на адресу: Уредништво *Женског Покреша*, Београд, Књегиње Љубице ул. 14.

„ARGUS“

Prošle godine u ovo vreme zabeležili smo osnivanje beogradskog preduzeća „Argus“, koje pored čisto informativne strane, koja potpuno zadovoljava sve današnje potrebe, ima i odelenje za pregled celokupne jugoslovenske štampe, iz koje vadi pojedine napise i dostavlja ih onima na koga se oni odnose.

I ako smo tom prilikom pozdravili osnivanje ove u svakom pogledu korisne ustanove, ipak nismo verovali da će se ona i održati, jer znamo kako se kod nas teško adoptiraju novine ove vrste.

Ali zahvaljujući istrajnom radu „Argusovih“ osnivača, koji nisu žalili ni truda ni materijalnih žrtava, „Argus“ je se ne samo održao, nego i podigao do visine savremenih ustanova ove vrste na Zapadu i kao takav prodro u sve društvene slojeve i danas mu pristupaju svi sa najvećim poverenjem.

Dobro organizovana obaveštajna služba, kao što je „Argusova“, uvek je korisna publici, ali nikad ona nije bila potrebija no što je danas, naročito poslovnom svetu koji bi posle ovih učestalih krahova novčanih zavoda i trgovačkih preduzeća bio u jednoj strašnoj zabludi da nije „Argusa“, koji kao kakav barometar pokazuje pravo stanje stvari i tako parališe sve one fantastične vesti, koje s vremena na vreme ožive u gradjanstvu.

